

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Žiga Novak

Vzpostavljanje demokracije v Latinski Ameriki: primer
Argentine, Brazilije in Mehike

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Žiga Novak

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Vzpostavljanje demokracije v Latinski Ameriki: primer
Argentine, Brazilije in Mehike

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

VZPOSTAVLJANJE DEMOKRACIJE V LATINSKI AMERIKI: PRIMER ARGENTINE, BRAZILIJE IN MEHIKE

Vzpostavljanje demokracije v državah Latinske Amerike je bilo zgodovinsko začeto praktično v enakem časovnem obdobju, pa tudi glavni razlog za osamosvajanje je bil isti. Po napadu Napoleona na Španijo ter nato na Portugalsko je prišlo do idej o osamosvojitvi držav Latinske Amerike. Demokracija v Latinski Ameriki je bila tudi večkrat za določeno obdobje prekinjena ter se je pozneje obnovila. Posebno specifiko razvoju demokracije v Latinski Ameriki pa dajejo tri značilnosti, poimenovane tudi latinskoameriški trikotnik. Gre za demokracijo (to je razširjenost volilne demokracije), za problematiko revščine (kar 43,9 % prebivalstva je pod pragom revščine) ter za neenakost (družbe v Latinski Ameriki so v primerjavi z drugimi po svetu najbolj neenake, z največjimi razlikami). Te značilnosti so povzročile, da se je demokracija v Latinski Ameriki razvijala bistveno drugače kakor na primer v Evropi in ZDA z vrsto vojaških udarov, državljanjskih vojn in potem spet z demokratičnimi volitvami. Glede na ekonomsko slabšo razvitost pa tudi ne preseneča, da se v današnjem času skoraj polovica anketiranih prebivalcev držav Latinske Amerike izjavi, da bi se spet strinjali z diktaturo kot obliko oblasti, če bi le taka oblast uredila gospodarstvo, zagotovila blaginjo, delo in zaposlitve ljudi.

Ključne besede: DEMOKRACIJA, LATINSKA AMERIKA, ARGENTINA, BRAZILIJA, MEHIKA

ESTABLISHING DEMOCRACY IN LATIN AMERICA: CASES OF ARGENTINA, BRASIL AND MEXICO

The establishment of democracy in the countries of Latin America has historically begun at the same time and the main reason for independence was also the same. After Napoleon's attack on Spain (and later Portugal), the idea of Latin America's independence was born. Democracy in Latin America was interrupted many times for a certain period of time only to be restored later. There is a certain speciality in the development of Latin America's democracy. It is determined by three typical characteristics, also known as Latin American's triangle. Those are democracy (the expansion of electoral democracy), the problem of poverty (43.9% of the population is below the poverty line) and the inequality (Latin American's societies are, compared with others societies around the world, highly inequitable). Those characteristics have caused a different development of Latin America's democracy than for example in Europe or USA, having experienced various military coups, civil wars and democratic elections. Considering the underdevelopment of the Latin American's countries it is also not surprising that almost half of the questioned in the inquiry stated that they would have welcomed dictatorship as a form of government, if that would have assured a solution of their economical problems, the employment of people and welfare.

Key words: DEMOCRACY, LATIN AMERICA, ARGENTINA, BRASIL, MEXICO

KAZALO

1 UVOD	6
2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI DEL	8
2.1 Opredelitev predmeta in ciljev proučevanja.....	8
2.2 Uporabljena metodologija	8
2.3 Hipoteze	9
3 OPREDELJITEV TEMELJNIH POJMOV	11
3.1 Demokracija	11
3.1.1 Kaj je demokracija	11
3.1.2 Zgodovinski razvoj demokracije.....	13
3.1.3 Vrste demokracij	14
3.2 Kolonializem in kolonizacija	15
3.2.1 Obdobja kolonializma	16
3.2.2 Tipi kolonizacije.....	18
3.2.3 Dekolonizacija.....	19
3.3 Latinska Amerika	20
4 KOLONIZACIJA LATINSKE AMERIKE	20
4.1 Učinki kolonizacije	22
4.2 Dekolonizacija Latinske Amerike.....	24
4.2.1 Osamosvojitve Argentine.....	25
4.2.2 Osamosvojitve Brazilije	28

4.2.3 Osamosvojitve Mehike.....	30
5 LATINSKA AMERIKA IN DEMOKRACIJA	36
5.1 Zgodovinske posebnosti latinskoameriških demokracij.....	37
5.2 Razvoj demokracije v Latinski Ameriki	39
5.3. Demokracija, revščina in neenakost - latinsko ameriški trikotnik	40
5.4 Kako latinoameričani vidijo svojo demokracijo	43
5.5 Okrepitev demokracije	44
6 PREHOD V DEMOKRACIJO IZBRANIH DRŽAV	46
6.1 Argentina.....	46
6.2 Brazilija.....	57
6.3 Mehika.....	61
7 ZAKLJUČEK.....	69
8 LITERATURA	74

1 UVOD

V diplomski nalogi z naslovom "Vzpostavljanje demokracije v Latinski Ameriki (na primerih Argentine, Brazilije in Mehike)" sta obdelani tako tematika razvoja kakor tudi zdajšnjega stanja v državah Latinske Amerike. Najprej se na kratko lotim orisa Latinske Amerike kot regije, sledi pa prikaz treh izbranih držav – Argentine, Brazilije in Mehike.

Metodološko-hipotetični del diplomske naloge zajema opredelitev predmeta in ciljev proučevanja, seznanitev z uporabljenimi metodologijami in hipotezami.

Že pri prvem temeljnem pojmu »demokracija« gre opozoriti, da vrsta teoretikov posebej izpostavlja dejstvo, da je bila demokracija prvič zgodovinsko opredeljena in izvedena v povsem drugačnih okoliščinah, kot so (bile) v Latinski Ameriki. Demokracija, kot jo poznamo danes (oziroma v zadnjih dvesto letih – od Napoleona naprej) v Evropi pa tudi v ZDA, je bila in se še vedno pojavlja v povsem drugačnih okoliščinah – ekonomskih, zgodovinskih in drugih razmerah, kar je lepo razvidno na primeru Latinske Amerike. Prav zato je iz ust teoretikov večkrat slišati, da je demokracija v Latinski Ameriki večkrat umrla in se nato ponovno rodila.

Diplomska naloga je sestavljena iz osmih zaključenih delov, tako da uvodu sledi metodološko-hipotetični del, v tretjem poglavju pa se lotim opredelitve in definiranja temeljnih pojmov. V četrtem poglavju si, s pomočjo razpoložljivih zgodovinskih virov in komentarjev pretežno špansko pišočin avtorjev, pobliže ogledamo obdobje kolonizacije Latinske Amerike. Že v tem poglavju je mogoče opaziti, da je v večini držav Latinske Amerike do kolonizacije prišlo na podoben način, le kolonizatorji so bili različni. Da so bili v tem obdobju Španci pomorska in siceršnja velesila, je razvidno še danes, saj razen v Braziliji praktično v vseh drugih državah Latinske Amerike kot uradni jezik navajajo kastiljščino (španščino). Izjemi sta le Gvajani in Suriname.

V točki 4.2 pričujoče diplome je obdelana tematika dekolonizacije Latinske Amerike – najprej splošno, kot celotne regije, nato pa še posebej, upoštevajoč izbrane tri države. Skupna ugotovitev dekolonizacije je v dejstvu, da so se države, tako ali drugače, otresele vpliva kolonialne velesile v trenutku, ko je Napoleon zasedel Španijo in je bila možnost,

da Španija obrani kolonialna ozemlja, bistveno otežena. Na primerih Argentine in Mehike je razvidno, da sta bila prav Napoleonov napad in nato zavzetje Španije tista ključna dejavnika, ki sta omogočila dekolonizacijo na območju Latinske Amerike v devetnajstem stoletju.

V petem poglavju se osredotočim na demokracijo v Latinski Ameriki, s posebnim poudarkom na zgodovinskih posebnostih demokracij v Latinski Ameriki. Podrobno je orisana zlasti tematika latinskoameriškega trikotnika, tj. demokracije, neenakosti in revščine. V tem delu, na podlagi raziskave javnega mnenja, povzamem stališča in mnenja, ki kažejo na to, kako Latinoameričani vidijo svojo demokracijo. Zlasti me preseneti dejstvo, da je skoraj polovica vprašanih zatrdila, da bi bili v prihodnosti pripravljeni živeti celo v nedemokratični družbi (in celo v diktaturi!), če bi bila ta oblast zmožna urediti ekonomsko problematiko ter vsem zagotoviti dostojno življenje, delovna mesta in varnost.

V šestem delu si, opirajoč se na uporabo zgodovinske metode proučevanja, pobliž oglemam tematiko vzpostavitve demokracije v treh izbranih državah. Iz tega dela je nedvomno razvidno, da se je, v teh treh obravnavanih državah Latinske Amerike, demokracija večkrat rodila in nato umrla. Pogosto so se namreč menjavali demokratično izvoljeni predsedniki ter vojaške hunte, diktatorji oziroma »začasni vladarji«. Ob prebiranju literature sem tako pogosto naletel na opravičevanja vojaških udarov, češ da gre za »vzpostavitev razmer za poznejšo uvedbo demokracije«.

V sedmem delu podam zaključke naloge ter sklepne ugotovitve kakor tudi potrditve oziroma zavrnitve hipotez.

V osmem delu diplomsko nalogo končam s seznamom virov in literature, pri čemer velja poudariti, da je bila večina v angleškem oziroma španskem jeziku.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI DEL

2.1 Opredelitev predmeta in ciljev proučevanja

V svoji diplomski nalogi bom obravnaval razvoj in stanje demokracije v Latinski Ameriki, zlasti v treh državah. Ob navedenem me zanimajo zlasti vprašanja, ki se nanašajo na samo vzpostavljanje demokratičnih političnih struktur v zadnjih 200 letih po obdobju dekolonizacije. Posebno zanimiva se mi zdi primerjava med posameznimi državami v regiji kakor tudi skupne značilnosti regije kot take. Nadaljna primerjava, ki se mi zdi zanimiva, je primerjava z drugimi »klasičnimi« demokracijskimi ureditvami v drugih regijah sveta (Evropa in Severna Amerika). Končni cilj naloge je analizirati današnje stanje demokracije v Latinski Ameriki in v izbranih državah.

2.2 Uporabljena metodologija

V nalogi se bom opiral predvsem na sekundarne vire; knjige, strokovne članke, internetne vire in članke v tiskanih občilih. Kot primarne vire bom uporabljal razne raziskave javnega mnenja in enciklopedične definicije.

Metode, ki jih bom uporabljal, so:

- *metoda deskripcije*, saj opisujem dejstva, procese in pojave, na osnovi katerih sem postavil določene teze;
- *komparativna metoda*, saj enaka ali podobna dejstva in procese primerjam med seboj;
- *metoda kompilacije*, saj sem do podatkov prišel tako, da sem povzemal spoznanja, stališča in rezultate drugih avtorjev;
- *zgodovinska metoda*, s pomočjo katere sem ugotavljal pretekle dogodke in vzroke za določene spremembe.

2.3 Hipoteze

V svojem diplomskem delu bom preverjal naslednje hipoteze:

H1: Demokracija v Latinski Ameriki se je v preteklosti razvijala drugače kakor v drugih regijah sveta. (Oblike političnih režimov v LA so videti podobne zgodovinskim demokracijam, vendar je družba, ki je organizirana v tem političnem režimu, popolnoma drugačna, od koder izvira dejstvo, da so potrebe in riziki tudi posebnost.)

Menim, da se je demokracija v državah Latinske Amerike zaradi svoje specifikke oblikovala drugače kot pri drugih demokratičnih režimih po svetu.

Omenjeno hipotezo bom preverjal skozi celotno peto poglavje, kjer bom govoril o demokraciji v Latinski Ameriki, in še natančneje v njegovih podpoglavjih, ki se nanašajo na sam zgodovinski razvoj demokracije v regiji ter na težave, s katerimi so se srečevali pri vzpostavljanju demokracije, kot tudi na težave, ki so aktualne še danes.

H2: V zdajšnjem obdobju lahko za vse države Latinske Amerike rečemo, da živijo v demokraciji.

Menim, da dandanes vse države Latinske Amerike, kljub težavnim začetkom, izpolnjujejo merila demokratičnosti.

Na to hipotezo se bom prav tako naslonil v petem poglavju. Skozi posplošeno analizo današnjega stanja demokracije v celotni regiji bom preverjal, ali t. i. »latinskoameriška« demokracija izpolnjuje minimalna merila demokratičnosti neke družbe.

H3: Posebej izbrane največje države Latinske Amerike (Argentina, Brazilija, Mehika) so imele podobno časovno pot od nedemokratskih režimov do zdajšnjega obdobja demokracije.

Menim, da je proces vzpostavljanja demokracije v izbranih treh državah potekal podobno, kljub velikim geografskim razdaljam med njimi.

Skozi podrobno zgodovinsko analizo izbranih treh držav (vse od kolonizacije pa do danes) bom pridobil dovolj informacij za postavljanje morebitnih vzporednic med omenjenimi državami ter njihovimi potmi do demokratične ureditve.

3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

3.1 Demokracija

»Demokracija je naslabša oblika vladavine - razen vseh ostalih oblik, ki so jih občasno preizkušali.« (Churchill)

»Težko je definirati sam pojem demokracije oziroma ga zožiti na eno samo pravo definicijo, saj je teorija demokracije sama polna kompromisov, saj se njena načela med seboj soočajo in si nasprotujejo.« (Dahl 1997, 11)

Prava demokratizacija je nekaj več kot le volitve. Dejstvo, da vsem osebam priznamo uradno politično enakost, ne zadošča, da bi kreirali v isti meri voljo ali zmožnost sodelovati v političnih procesih, niti enako zmožnost vseh, da bi vplivali na rezultate. Neenakosti v premoženju ter v politični moči pogosto spodkopavajo načelo »ena oseba en glas« ter cilje demokratičnih institucij. (PNUD 2002, 23)

Svobodne ter pravične volitve so potrebne, vendar niso dovolj. Ne cenimo v celoti vrednosti demokracije, kadar slavimo volitve kot dokaz, da demokracija obstaja. (Brown 2002, 17)

»Demokracija po definiciji vsebuje konfliktne sestavine, ki lahko še posebej pridejo do izraza v družbah, ki so razklane z nasiljem. Ključni del demokracije je namreč tekmovanje (volitve, trg), poleg sodelovanja državljanov in palete človekovih pravic.« (Dahl v Ferfila 2008, 428)

3.1.1 Kaj je demokracija

Pojem demokracije ter njeno dojetje sta se skozi zgodovino drastično spreminjala. V današnjem dojetju je demokracija oblika družbene ureditve, v kateri oblast pripada neposredno ljudstvu (neposredna demokracija) ali zastopnikom, ki jih je pooblastilo ljudstvo (reprezentativna demokracija), oziroma kot pravi Della Porta (2003, 34):

»Demokracija je oblast iz ljudstva, oblast ljudstva in oblast za ljudstvo. Torej izvira iz ljudstva, pripada ljudstvu in jo je treba uporabljati za ljudstvo. Moč tistih, ki vladajo, izvira torej iz ljudskega pooblastila.«

Brez dvoma je v današnjem svetu demokratični sistem ureditve najpogostejši. Večina držav je (vsaj navzven) demokratičnih. Na grobo bi demokracijo danes lahko opredelili kot tip družbenopolitične ureditve, kjer velja enakost pred zakonom, enakopravnost vseh posameznikov in odločanje večine z upoštevanjem stališč manjšin.

Demokracija je predvsem ideal... Ne rodi se brez idealistične tendence, če pa se rodi, opeša zelo hitro. Bolj kakor za druge politične sisteme je za demokracijo značilno, da gre proti toku, proti zakonom inercije, ki vladajo človeškim skupinam. Monokracije, avtokracije ter diktature so preproste, se nam same pripetijo, medtem ko so demokracije težke, morajo biti pospeševane ter moramo vanje verjeti. (Sartori 1991, 119)

Definicij in teorij demokracije je verjetno prav toliko kolikor teoretikov. V družboslovju je zelo težko z matematično natančnostjo definirati takšen abstrakten in težko merljiv družbeni pojav. Dahl pravi, da »teorije demokracije ni – so samo teorije demokracij« (Dahl 1997, 7).

Eno izmed najbolj dovršenih in jedrnatih definicij demokracije je podal Przeworski (Przeworski v Ferfila 2008, 146):

demokracija je sistem, v katerem stranke izgubljajo volitve. Takšna opredelitev predpostavlja kar nekaj pomembnih pogojev:

- *obstojijo drugi predstavniki oziroma stranke, ki jih državljani lahko izvolijo,*
- *vladajoča stranka (vlada, predsednik) bo prostovoljno predala oblast novoizvoljenim predstavnikom,*
- *volitve niso eden od načinov, pač pa edini sprejemljivi (legitimen in legalen) način zamenjave vlade,*
- *šele ko je nekdo izvoljen, dobi pravico vladati oziroma zastopati državljane,*

- *demokracija vključuje tekmovanje – če obstoji samo ena stranka, ni demokracije,*
- *tekmovanje, konkurenca strank in volilni proces omogočajo politično navpično odgovornost – odgovornost vlade in strank volilcem, saj želja po ponovni izvolitvi oblikuje »dobro vlado« ali vsaj boljšo vlado, kot če te odgovornosti ne bi bilo.*

3.1.2 Zgodovinski razvoj demokracije

Sama beseda izhaja iz dveh grških besed, in sicer »demos«, ki v prevodu pomeni ljudstvo, in besede »kratein«, kar pomeni vladati. Vlada neko splošno prepričanje, da demokratična oblika vladavine izhaja iz grških mestnih držav ter da smo idejo podedovali prav od starih Grkov.

Demokracija, kot oblika organiziranosti, je prihajala in odhajala iz naše zgodovine. Pojavila se je pred dva tisoč petsto leti v Grčiji, vendar je potem spet izginila. »Kakor ogenj, slikarstvo ali pisava, izgleda, da je bila tudi demokracija iznajdena več kot enkrat ter na več krajih.« (Camargo 1996, 14)

Res je, da zametki demokratične oblike vladanja segajo globoko v zgodovino starih Grkov, vendar je njihov pojem demokracije daleč od današnjega pojmovanja, saj je manjkalo mnogo elementov, ki se danes smatrajo za bistvene pri opredeljevanju pojma demokracije. Birch pravi: »Grki so nam dali besedo, vendar nam pa niso predstavili tudi modela. Grške domneve in izvajanje demokracije so se zelo razlikovali od današnjih modernih predstav. Grki so zelo slabo poznali, ali pa sploh ne, pojem pravic posameznika, idejo, ki je zelo močno povezana z modernim konceptom demokracije.« (Birch 2007, 109)

3.1.3 Vrste demokracij

Ena izmed tipologij razvrščanja demokracij je, kot že omenjeno, delitev na posredne in neposredne demokracije. *Neposredna demokracija* je oblika demokracije, pri kateri gre za neposredno in trajajoče sodelovanje med posamezniki, ki vladajo v imenu ljudstva. Taka oblika demokracije je dejansko obstajala samo v antični Grčiji, kjer je t. i. »demos« izvajal direktno sodelovanje na zborovanjih. V današnjem času se temu še najbolj približa referendumsko odločanje.

Posredna ali reprezentativna demokracija je danes najpogosteje uporabljeni model. Ljudstvo na volitvah izbere, potrdi ali zamenja svoje predstavnike, ki nato v njihovem imenu vladajo in sprejemajo odločitve. Ljudstvo torej oblasti ne izvršuje neposredno, kot v predhodnem modelu, temveč prek svojih predstavnikov na posredni način – od tukaj tudi ime.

V sodobnem svetu, po besedah Ferfile (2001, 10–11), govorimo o dveh oblikah demokracije:

- *Predsedniška demokracija (primer so Združene države Amerike)*

Predsednik je izvoljen na neposrednih volitvah na ozemlju celotne države. Izvršilna, zakonodajna in sodna oblast so ločene institucije s specifičnimi ustavnimi nalogami ter vgrajenim kontrolnim mehanizmom. Predsednik je šef države in šef vlade, ki svojo državo predstavlja zunanje in notranje. Vladne politike pa odobrava in sprejema parlament.

- *Parlamentarna demokracija (primer je Velika Britanija)*

Vodja izvršilne oblasti je običajno predsednik vlade. V primeru VB predsednika vlade izvoli večinska stranka v parlamentu, vendar pa mora biti ta predhodno izvoljen v parlament na volitvah v lokalnem okolju. Predsednik in vladni ministri v parlamentu obdržijo svoj zakonodajni sedež, hkrati pa zasedajo izvršilne naloge v vladi. Za parlamentarni sistem je značilno razmerje med parlamentom in vlado – v tem sistemu so odnosi neodvisnosti in sodelovanja vzpostavljeni v razmerju med zakonodajno in

izvršilno oblastjo. Zakonodajna in izvršilna oblast sta enakopravni, sodelujoči in vplivata druga na drugo (osebna povezanost – ministri se imenujejo iz vrst poslancev; parlamentarne komisije za nadzor vlade; izvršilna oblast ima pravico predlagati zakone parlamentu v sprejem...).

3.2 Kolonializem in kolonizacija

Dokaj posplošeno povedano je kolonializem določena vrsta odnosov med človeškimi skupnostmi. Ti odnosi pa temeljijo na popolni neenakopravnosti in so hierarhizirani tako, da ena človeška skupnost, praviloma bolj organizirana, uveljavi nadzor ali neposredno oblast nad drugo skupnostjo ali večjim številom skupnosti. (Južnič 1980, 15)

Čeprav sta si pojma kolonializem in kolonizacija zelo podobna, pa med njima vendarle obstaja določena razlika v interpretaciji.

Kolonizacija je neposredna naselitev obvladanega prostora, ne glede na njegovo naseljenost. Zelo pogosto je uvod v genocid; kadar pa je to le delno (kot je bilo s španskimi in portugalskimi kolonijami), pa uporablja metodo etnocida. Kolonializem pa je tako ali drugače posredno vsiljena oblast, ki praviloma ne uveljavlja politike fizičnega in le deloma stremi za kulturnim uničenjem avtohtonega prebivalstva. (Južnič 1980, 18)

Južnič (1980, 19) opredeli tri temeljne zvrsti kolonializma in kolonizacije:

- *Prva je izhajala iz najbrutalnejšega odnosa do prebivalstva, na katero so kolonialisti naleteli na ozemljih zelenega naseljevanja. Naseljenci so namreč staroselsko prebivalstvo fizično uničili, da bi naredili prostor za svojo naselitev. Gre torej za GENOCID.*

- *Druga zvrst je bila do staroselcev nekoliko popustljivejša. Osvajalci, kolonizatorji ali kolonisti so skušali staroselsko prebivalstvo prisiliti k delu v okviru družbenogospodarskega sistema, ki so ga staroselcem vsilili. Da bi ta vsilitev bila učinkovita, so uveljavili lastno ideologijo in uničevali staroselsko kulturo in sisteme vrednot. Pogosto je bilo to povezano z misijonarsko vneto, tj. z vsiljevanjem krščanstva. To zvrst kolonizacije bomo obravnavali tudi ob razpravi o ETNOCIDU.*

- *Tretji tip kolonizacije je bila nekakšna kombinacija med dvema naštetima. Kolonialna sila je obvladovala kolonizirano ljudstvo s pomočjo najrazličnejših modalitet in celo adaptacij ali usklajevanj v odnosu do družbenogospodarskih in kulturnih sistemov, na katere je naletela. Predvsem se je to dogajalo tam, kamor niso bili usmerjeni tokovi neposrednega evropskega doseljevanja.*

3.2.1 Obdobja kolonializma

»Več kot 90 % današnjih suverenih držav izven Zahodne Evrope je bilo v dveh stoletjih pred koncem druge svetovne vojne daljše ali krajše obdobje podrejeno vladavini velikih kolonialnih sil Evrope, ZDA ali Japonske.« (Ferfila 2008, 437)

Tri obdobja kolonializma po Južničju (1980, 21–22)

- Prvo se začneja z velikimi geografskimi odkritji na prelomu 15. in 16. stoletja. Začenja se z iskanjem poti v Indijo, ki so jo prekinili osvajalski Turki (Otomanski imperij) v bazenu Sredozemlja in jo je bilo zato treba poiskati nekje drugje, bodisi okoli Afrike ali pa – ker je bilo že znano, da je Zemlja okrogla – s plovbo na zahod. In posledica te plovbe je bilo odkritje Amerike leta 1492.

Za to obdobje je značilno obvladovanje pomorskih poti, ob katerih so nastajale postojanke predvsem v Afriki in Aziji. Dejanska kolonizacija se je začela le v Ameriki.

V merkantilističnem razdobju je kolonializem mogoče označiti kot popoln odsev prvobitne akumulacije kapitala v Evropi. V tistem času je že obstajala močna trgovinska buržoazija, ki je nakopičila velike kapitale predvsem s čezmorsko trgovino. Ta trgovina je potemtakem pomembno vplivala na sam nastanek finančnega kapitala. V dobi razkroja fevdalnih struktur in prehoda v kapitalistični sistem lahko trdimo, da je kolonialna ekspanzija pospešila evropski razvoj.

Merkantilistični ekspanzionizem sodi v dobo izrazitega razrednega boja ob prehodu evropskega fevdalizma v kapitalizem. Opredeľjuje ga buržoazija v nastajanju, ki je še vedno predvsem trgovska in šele postaja industrijska.

- Drugo obdobje se začinja po izteku prvega, predvsem z dekolonizacijo v Ameriki. Če je prvo obdobje vezano predvsem na merkantilistično fazo evropskega kapitalističnega razvoja, je drugo obdobje dobilo zalet v posledicah prve industrijske revolucije, vrhunec pa doseglo v imperialistični fazi kapitalizma.

Čeprav gre za novo obdobje kapitalizma, je mogoče trditi, da gre za nadaljevanje prvega. Mnogo kolonialnih imperijev se je le dograjevalo, in to velja predvsem za Veliko Britanijo in Francijo v Aziji in Afriki. Svoja izhodišča so imeli namreč v kolonialnih postojankah oz. bazah, ki jih je ustvaril merkantilistični kolonializem.

- Tretje obdobje kolonializma je kronološko težje umestiti v primerjavi s prvima dvema. Gre za tisto obdobje, ko tako ali drugače preneha neposredna kolonialna oblast metropol, bivše kolonije pa prehajajo v režim politične samouprave in končno formalne neodvisnosti in suverenosti. A kljub neodvisnosti ostanejo številne oblike predvsem gospodarske povezanosti in mnoge druge spono odvisnosti.

3.2.2 Tipi kolonizacije

Kot smo že omenili, je kolonizacija širok pojem in ga je kot takega mogoče razdeliti na več različnih tipov:

- *Naselitvene kolonije* so kolonije, ko so se prebivalci kolonizirajoče države preselili in sčasoma zavzeli popoln nadzor nad novim območjem, ki so ga naselili. S seboj so prinesli tudi svoje rastlinstvo in živalstvo. Gre za to, da so tuji kolonizatorji obstoječo kulturo po navadi nadomestili s svojo. Pogosto so iz družbe izključili prvotno prebivalstvo ali pa so ga skoraj popolnoma iztrebili, bodisi v spopadih bodisi z boleznimi, ki so jih prinesli. Naselitvene kolonije so bile pogosto locirane na območjih, katerih klima je podobna evropski. Primer naselitvene kolonije so npr. britanske kolonije v delih ZDA, Kanade in Avstralije.
- *Kolonije izkoriščanja* so znane tudi kot tropske kolonije, ki pa niso pritegnile velikega števila stalnih evropskih priseljencev. Evropejci so se na teh območjih naseljevali predvsem kot lastniki plantaž, upravniki, trgovci ali vojaki. V tovrstnih kolonijah so tuje sile vzpostavile politični nadzor, pogosto z uporabo sile, vendar so se izogibale preganjanju oziroma ubijanju domorodcev. Načeloma tudi niso načrtno uničevali prvotne kulture. Geografske okoliščine kot tudi sama zgodovinska dinamika nastanka tovrstnih kolonij se bistveno razlikujejo od naselitvenih kolonij.
- *Sporne naselitvene kolonije* so tiste kolonije, kjer se je za stalno naselilo pomenljivo število Evropejcev. Bili so nagnjeni k razvoju lastne uprave, ki je bila neodvisna od matične države. Tovrstne kolonije so imele oblikovano tudi lastno kulturno in politično identiteto. Belo prebivalstvo je politično vladalo prvotnemu prebivalstvu, to pa je ne le preživelo, ampak celo naraščalo. Kljub politični nemoči jim je uspelo ohraniti vsaj določeno stopnjo nadzora nad lastnim življenjem. Njihovo delo je bilo hrbtenica kolonialne ekonomije.

Sčasoma je prvotnim prebivalcem uspelo izpodbiti nadzor in moč belih priseljencev. Primera takšnih kolonij sta Alžirija in Južna Rodezija.

- *Drugi tipi kolonij* predstavljajo tiste kolonije, ki ne sodijo v nobenega od zgoraj naštetih tipov. Sem uvrščamo »predobstoječe imperije«, katerih značilnost je močna država s številnim prebivalstvom, močno politično strukturo in prefinjeno ekonomijo. Primer je Indija pod angleško vladavino. Naslednji je »interni kolonializem«, pri katerem znotraj dežele eno geografsko območje ali etnična skupina vlada drugi. Tak primer je ekonomska dominacija Severne Amerike nad Južno po državljanski vojni. Poleg naštetih pa sem uvrščamo tudi »sfere vpliva oz. neformalne imperije«, kjer gre za to, da so se Evropejci sicer vmešali v interne zadeve posamezne države, vendar niso šli tako daleč, da bi prišlo do formalne politične priključitve. Tak primer predstavlja obdobje 19. stoletja, ko so nekatere evropske dežele razglasile »sfere vpliva« v določenih delih Kitajske (Enciklopedija Encarta 2009).

3.2.3 Dekolonizacija

»Dekolonizacija je proces, tekom katerega se določen teritorij otrese kolonialnega statusa in postane legalno suverena neodvisna država, priznana v mednarodni skupnosti. Dokončna formalna avtoriteta nad notranjo in zunanjo politiko je kolonizatorjem odvzeta in predana lokalni oblasti.« (Abernethy 2000, 22)

Dekolonizacijo je moč označiti predvsem kot preseganje in zanikanje kolonializma, kot proces doseganja neodvisnosti koloniziranih ozemelj in kot proces, ki je privedel do ene najpomembnejših sprememb v dvajsetem stoletju. Je tudi proces, ki ga ni mogoče ločiti od tako imenovane antikolonialne revolucije, ki je v koloniziranih državah sicer potekala zelo različno – ponekod je bila močnejša, ponekod hitrejša itd. (Wikipedia 2009)

Čeprav je v obdobju med obema svetovnjima vojnama prišlo do prvih obotavljivih dekolonizacijskih korakov, pa je pravo prelomnico predstavljala druga svetovna vojna, po kateri je prišlo do pravega dekolonizacijskega plazua, tekom katerega je večina izmed koloniziranih držav pridobilo svojo suverenost. (Ferfila 2008, 439)

3.3 Latinska Amerika

Latinska Amerika v širšem smislu zajema celotno območje južno od Združenih držav Amerike. Malo podrobneje pa se izraz nanaša na tiste države ameriške celine, ki so se razvile iz španskih, portugalskih in delno francoskih kolonij. Ker so v vseh teh državah govorili latinske jezike, se je izraz Latinska Amerika nanašal na dele novega sveta, ki so ga te države kolonizirale.

4 KOLONIZACIJA LATINSKE AMERIKE

Začenši s potovanji Krištofa Kolumba v letih 1492–1504 so Evropejci iz Španije in Portugalske dosegli, zavzeli in kolonizirali obsežne dele novega sveta. Španci so se razširili v Centralno Ameriko, Mehiko in Peru ter si podjarmili tamkajšnje avtohtono prebivalstvo. Do konca 16. stoletja so okupirali velike površine Južne in Centralne Amerike ter del Severne Amerike vse do meje Združenih držav. Portugalci pa so se naselili na obali današnje Brazilije.

Najbolj znan je Krištof Kolumb, ki je leta 1492 priplul iz Španije na Bahamsko otočje, pozneje še na otoka Hispaniola in Kubo. Haite so Španci najprej kolonizirali, nato pa skoraj v celoti iztrebili avtohtono prebivalstvo (»evropske« bolezni in poboji). V drugi plovi je Kolumb odkril Trinidad in ustje Orinoka (1498–1500) in na tretji obalo današnjega Hondurasa (1502–1503). Šele leta 1513, ko je Balboa prečkal Srednjo Ameriko, so prišli do tihoceanske obale, kar je vzpodbudilo raziskovanje Mehike in andskih planot. Načrtnejša španska kolonizacija je sledila po letu 1520. Španci so

najprej kolonizirali Srednjo Ameriko ter severno in zahodno obalo Južne Amerike. Leta 1517 so ustanovili mesto Panama, vojaško in upravno središče, ki je bilo opora prodiranju v notranjost celine (velik pomen ožine za nadzor proti Južni Ameriki). Juan de la Cosa in Amerigo Vespucci sta odkrivala in raziskovala severno obalo Južne Amerike. Leta 1501 je Vespucci (plul je pod portugalsko zastavo) prodril vse do 34° južne geografske širine. Pizarro je leta 1532 »obvladal« inkovsko državo. Pohod Orellane iz Quita po reki Amazonki (1541–1542) do Atlantskega oceana je pomenil pravi razmah pri raziskovanju Južne Amerike. Solis-La Plata, Cabot-Rio Parana in Magellan so raziskali preostali del vzhodne obale Južne Amerike. Slednji je bil tisti, ki je leta 1520 tudi obplul celino in nadaljeval pot proti zahodu ter s tem prvi obplul svet.

Prva španska naselbina v Srednji Ameriki se je imenovala Veracruz, kaj kmalu pa so tudi sami zgradili administrativno središče Nove Španije – Ciudad de Mexico. Portugalci so prodirali počasneje, najprej zgolj ob obali.

Angleži, Nizozemci in Francozi so bili v začetku znani kot pirati, ki so napadali španske in portugalske pomorščake. Pozneje so kolonizirali otoke in Gvajane. Španci so popolnoma porušili inkovsko cesarstvo, pri čemer so jim močno pomagala notranja nesoglasja med Inki.

Kolonizatorji so po celini iskali rudnike zlata in srebra ter domnevno bleščeče bogastvo (zlato mesto Eldorado). Španci so vzpostavili semifevdalni lastniški sistem s haciendami. Značilno za njih je bilo agresivno pokristjanjevanje. Nasprotno pa so Portugalci in drugi Evropejci uveljavljali bolj kapitalistične oblike gospodarjenja, celo suženjstvo na plantažah.

Osvajalci so s seboj prinesli koncepte rimskega prava in administracije, razvili so visoko stopnjo birokratičnega kolonialnega sistema, avtohtonemu prebivalstvu pa vsilili svoje jezike, kulturo in institucije. Velika združevalna organizacija je postala Rimskokatoliška cerkev, ki je spreobrnila prvotno naseljeno prebivalstvo. Krščanska kultura je postala glavni izobraževalec v kolonijah, gradila bolnišnice in druge dobrodne institucije. Cerkev je bila prav tako pomemben ekonomski subjekt. Poleg kraljevih vlad je imela prav slednja v lasti največ posesti v kolonijah, duhovščina pa je

bila tista, ki je zasedala visoke položaji v vladi, delovala je celo v vrstah bankirjev in predstavljala duhovne voditelje družbe. (Enciklopedija Encarta 2009)

4.1 Učinki kolonizacije

- *Drastično znižanje števila prebivalstva*

V otoški Ameriki so kolonizatorji domala popolnoma iztrebili avtohtono prebivalstvo. V prvih petdesetih letih, od prvega prihoda Evropejcev, se je število prebivalstva na otokih zmanjšalo na eno desetino. Prisiljeni so bili opravljati težaško delo na plantažah in v rudnikih, poleg tega pa so zaradi številnih pobojev izgubili vse vire preživetja, primanjkovalo jim je celo hrane. K temu so pripomogle tudi bolezni, ki so jih na to območje prinesli pomorščaki in jih prej niso poznali, npr. tifus, okužbe, črne koze, malarija iz Afrike.

- *Rasno mešanje*

Govorimo predvsem o rasnem mešanju med amerindi, belci in črnici. Posebej izpostavimo množično doseljevanje moških iz Španije in Portugalske, kar se je pozneje odražalo v hitrem porastu mesticev (mešancev med belo in črno raso).

- *Jezik in vera*

Dominantna postaneta španski in portugalski jezik. Portugalščina prevlada v Braziliji, ki so jo kolonizirali Portugalci, na drugih območjih, skladno s kolonizacijo Špancev, pa prevlada španščina. V javnosti in izobraževalnem sistemu je dvojezičnost pomanjkljivost. Indijanci še vedno govorijo svoje jezike (v Andih: Kečuji in Aimari, v Čilu: Araukanci, v Brazilskem višavju: Tupa in Guarani, v Mehiki: Maji).

Uradna vera, predvsem zaradi agresivnega in nasilnega pokristjanevanja kolonizatorjev, postane rimskokatoliška. A kljub temu so se osnovni elementi tradicionalnega verovanja med domačini ohranili tudi tako, da so v novo vero vmešali svoje elemente.

- *Socialne razlike*

Socialno razlikovanje in razzlojevanje je temeljilo, in še vedno temelji, na barvi kože. Vladala je usmerjenost »bolj bel, bolj bogat«. Vzvod ekonomske in politične moči je bilo lastništvo nad ozemlji.

- *Kolonialni sistem trgovanja in kolonialno gospodarstvo*

Prevladujoči način trgovanja postane: izvoz surovin iz Južne Amerike v Evropo (poceni surovine) in uvoz končnih izdelkov (visoke cene). Španci in Portugalci so iz Južne Amerike izvozili ogromno poceni (podcenjene cene) surovin. Obstaja anekdota, da so odnesli toliko zlata, da bi lahko med Južno Ameriko in Pirenejskim polotokom zgradili most. Izvoz in uvoz sta bila močno nadzorovana, saj sta potekala le prek dveh pristanišč: Lime (glavno pristanišče) in Cartagene. Vladale so hude omejitve, ki so se sprostile šele v 18. stoletju.

Španci so v gospodarstvo vnesli t. i. »encomiendo«, ki je bila učinkovita socialna in gospodarska institucija srednjeveške Španije. Skupino indijanskih naselij je upravljal španski gospodar (encomendero). Prebivalstvo je moral učiti španščino in ga prepričevati, da prevzame novo vero. V zameno za učenje jezika in sprejetja katoliške vere so prebivalci dobili povračilo v obliki pridelkov ali dela. Pozneje naturalije zamenjajo davki. Tak način je bil še posebej učinkovit na območjih zgostitve prebivalstva. Z manjšanjem števila avtohtonega prebivalstva pa so se pojavile težave.

V Kolumbiji, Ekvadorju in Čilu so bili znani po rudnikih zlata, v Peruju in Boliviji pa po rudnikih srebra. Španci so še okrepili svoje izkoriščevanje sistema obveznega sodelovanja v javnih delih (poznali so ga že Inki) – brezplačno delo je ponekod trajalo do 4 mesece na leto.

V kmetijstvu so se ohranile prvotne oblike pridelave hrane, v bližini rudnikov pa se je povečala potreba po hrani. Kolonizatorji so uvajali tudi nove evropske kulturne rastline (pšenica, trta, oljke, sladkorni trs), živali (ovce, konji, mule) ter tehnologijo.

Sistem haciend je bil tisti, ki je razvil pridelavo hrane, namenjene prodaji. Španski priseljenci in Cerkev (jezuiti, avguštinci, dominikanci) so dobili v upravljanje ogromne kmetijske površine, ki so se z zmanjševanjem števila prebivalstva še povečevale. Na haciendi so, poleg pridelovalnih površin, stale tudi hiša lastnika in skromne kočee delavcev, nemalokrat tudi cerkev ali kapela.

Zelo zaščiteni sta bili španska obrt in industrija, saj so zavirali njun razvoj v Latinski Ameriki, kjer so zgolj pridobivali ceneno rudo. Obrt je bila dovoljena le za domačo rabo, v smislu tekstilnih izdelkov za domačo rabo, keramike, pridobivanja škrlata in indiga. Izjema so bili mali obrati, imenovani obrajes, ki pa so bili pod stalnim strogim nadzorom. (Bello 2002, 114)

4.2 Dekolonizacija Latinske Amerike

Karakter iberijske kolonialne uprave v Ameriki ni dovoljeval razvoja avtonomnih političnih ustanov. Pravzaprav se je ta kolonialna uprava trudila, da nastanek takih ustanov v kali zatre in onemogoči kakršno koli samoupravo v kolonijah. (Južnič 1980, 207)

Revolucionarna misel je začela pridobivati moč ob uspešnosti revolucij v Združenih državah Amerike in Franciji. Če je lahko uspelo svobodnim prebivalcem Združenih držav, ki so bili njihovi nekakšni geografski in kolonialni bratrance, zakaj ne bi uspelo tudi ljudstvu Latinske Amerike? Drug razlog tiči v dejstvu, da so kolonialne oblasti zaradi osvajalskih pohodov Napoleona Bonaparteja, ki je prišel prav do njihovega praga, »pozabile« na svoja čezoceanska ozemlja. Ko je leta 1808 Napoleon na čelo španske krone postavil svojega brata Josepha, je Latinska Amerika zgrabila priložnost in preklicala svojo odvisnost od Španije. Kljub poznejši obnovitvi burbonske dinastije si

Španiji ni uspelo ponovno podrediti svojih kolonij. Medrasni odnosi med Evropejci in domorodci so pripeljali do socialnega razkola v Latinski Ameriki. V Evropi rojeni Španci so uživali visok status kot zemljiški gospodje, medtem ko so kreoli (čistokrvni Španci, potomci osvajalcev, rojeni v kolonijah) uživali mnogo manj privilegijev in socialne moči. Vse to je vodilo do latinskoameriških vojn za neodvisnost, katerih rezultat je bila postopna osamosvojitve vseh kolonij v 19. stoletju.

Ne smemo pa zanemariti dejstva, da je bil, ob uveljavitvi latinskoameriške neodvisnosti, pravzaprav prvič v zgodovini kolonializem obsojen in da je ta obsodba obveljala vsaj za večji del ameriške celine, torej tistega dela sveta, kjer je kolonializem doživel svoj prvi veliki moderni razmah. (Južnič 1980, 208)

Boj za neodvisnost v Latinski Ameriki je pomenil, da so vodilne položaje prevzeli prebivalci evropskega rodu, ki so bili rojeni v Latinski Ameriki. Zamenjali so oblastnike s Pirenejskega polotoka, sama družbena struktura pa je ostala skoraj nedotaknjena (še vedno so prevladovala haciende in prejšnji način gospodarjenja). Tudi Cerkev je ohranila svojo moč, vojska, ki se je okrepila, pa je postala privilegirana in je kar močno ovirala civilno vlado. Dodatne težave so bile: velik obseg držav, težave pri komunikaciji, pomanjkanje administrativnih tehnik novih voditeljev, nepismenost množic idr. Vse to je zamajalo stabilnost novih vlad, značilen tip vladarja v teh državah pa je postal vojaški general.

Vezi med državami so se tako močno razrahljale. Brazilija je ostala enotna, na španskih ozemljih pa so prejšnje upravne razdelitve postale državne meje novih držav.

4.2.1 Osamosvojitve Argentine

Na območje današnje Argentine so prvi Evropejci prišli leta 1502 (Amerigo Vespucci), sledila je odprava Juana Diaza de Solisa v letu 1516. Ime Argentina (izvira iz latinske besede »argentum«, ki pomeni srebro) je postalo popularno po letu 1602, po izidu pesmi Španca Martina del Barca Centenere z naslovom La Argentina, v kateri opisuje območje

Rio de la Plata ter ustanovitev mesta Buenos Aires. Stalno kolonijo so Španci na območju današnjega Buenos Airesa prvič ustanovili leta 1536 ter ponovno leta 1580. Podkraljestvo Rio de la Plata je bilo ustanovljeno 1776. Pozneje, v letih 1806 in 1807, je britansko kraljestvo napadlo Buenos Aires, a je naseljencem obakrat uspelo obraniti mesto. (Wikipedia 2009)

Tako imenovana majska revolucija je bila prvi korak k neodvisnosti Argentine. Vzroke zanjo najdemo v številnih dejavnikih iz zgodovine, ki so botrovali nastanku ugodne klime za njeno izvedbo. Med drugim:

- Ameriška revolucija in njen uspeh sta bila ključna dejavnika in vir navdiha, saj je dokazala, da so ameriške kolonije sposobne samovladanja.
- Francoska revolucija s svojimi ideali enakosti, svobode in bratstva ter s sodelovanjem meščanstva v vladi.
- Trgovinski monopol Španije, ki je preprečeval svobodno zunanjo trgovino, in angleški interes po vzpostavitvi novega trga za svoje industrijske izdelke.
- Diskriminacija do kreolov za izvajanje javnih del.
- Angleška invazija v Buenos Aires, ki je prikazal sposobnost ljudstva za obrambo brez pomoči metropole.
- Razsvetljenske ideje, ki so se razširjale med meščanstvom.

Razmere v Španiji leta 1810 so bile zelo težke. Državo so napadli Francozi, kralj Fernando VII. je bil zaprt. Tisti majhen del ozemlja, ki je bil še svoboden pred osvajalci, pa je bil pod vladavino skupščine iz Seville, ki je kot upravljavca podkraljevine Rio de la Plata imenovala kraljevega namestnika Cisnerosa. (Mehiška majska revolucija, 1810)

13. maja 1810 je v Argentino prispela angleška ladja z novicami o razmerah v Evropi. Skupščina iz Seville je padla in tako rekoč cela Španija, z izjemo nekaterih enklav, je padla v francoske roke. To je nemudoma odvzelo legitimnost kraljevemu namestniku Cisnerosu, ki je sprva še poskušal prikriti dogajanje, vendar so se govornice kmalu razširile in podžgale revolucionarne ideje.

18. maja 1810 je kraljevi namestnik Cisneros ljudstvo seznanil s razmerami v Španiji in ga pozval, naj ostane zvesto svoji vladi.

19. maja se je v hiši Rodrígueza Peñe sestala skupina patriotov, ki jih je vodil poveljnik najpomembnejših vojaških sil Saavedra. Sklenili so izdati pozivnico za sestanek občinskega sveta, ki so jo predali sodniku Lezici.

20. maja se je sodnik Lezica sestal s Cisnerosom in ga obvestil o tej pozivnici. Cisneros je sklical glavne vojaške poveljnike in preveril razmere. Večina poveljnikov mu je zagotovila, da ideje ne podpira. Prost skrbi je sklical sejo občinskega sveta 22. maja.

22. maja se je sestal občinski svet, na katerem so po tehtnem preudarku izvedli glasovanje, katerega rezultati so bili znani naslednjega dne. Kraljevi namestnik je moral nemudoma prekiniti svojo oblast, ki je medtem prešla na občinski svet, njegova naloga pa je bila tudi oblikovanje upravnega odbora.

23. maja, pred podelitvijo mandata svetu, je predsednik sveta Leiva poskušal manipulirati z rezultati volitev in Cisnerosa imenovati kot predsednika nove vlade. Še pred tem sta prišla v svet Belgrano in Saavedra in zahtevala od Leive, da v nagovoru ljudstvu javi Cisnerosov odhod iz oblasti, kar se je na koncu tudi uresničilo.

24. maja je svet še enkrat poskusil s kontrarevolucionarno akcijo in imenoval vladni odbor, ki mu je predsedoval Cisneros, vendar so v njem sodelovali tudi Saavedra, Castelli ter dva Španca: Sola in Inchaurregui. Vojaški šefi so podali svoje soglasje in novonastala skupščina je zapriseгла kot nova vlada. Po prejetju novice se je ljudstvo močno razburilo in se odpovedalo Saavedri in Castelli. Skupina patriotov se je ponovno

zbrala v hiši Rodrigueza Peñe in zaprosila vojsko k umiku podpore skupščini, kar je tudi storila.

25. maja je svet objavil, da je razpustitev skupščine nemogoča in da mora ta nadaljevati vladanje. Pred tem so patrioti prevzeli skupščino in zahtevali – da bi se izognili vojaškemu posegu – imenovanje nove vlade, iz katere pa mora biti Cisneros izključen. Na glavnem trgu so se zbrali demonstranti, mnogi od njih oboroženi, v znak podpore patriotom. Skupščini je končno uspelo zrušiti kraljevega namestnika, patrioti pa so še enkrat vdrli v skupščino, da bi se prepričali, da je vlada dejansko v rokah kandidatov, ki jih podpirajo. Končno se je oblikovala prva skupščina domače vlade. (Mehiška majska revolucija, 1810)

Po razglasitvi neodvisnosti Združene pokrajine Rio de la Plata so se centralisti in federalisti še večkrat bojevali med seboj, dokler ni bila z ustavo leta 1853 zagotovljena narodna stabilnost. Pokrajina Buenos Aires se je združila z Argetinsko konfederacijo šele leta 1861 (po bitkah pri Tepedi leta 1859 in Taponu leta 1863). Uradno poimenovanje Republika Argentina se je v ustavi pojavilo šele leta 1826 (pred tem se je pojavljalo poimenovanje Združene pokrajine Rio de la Plata oz. pozneje Združene pokrajine Južne Amerike), ustava Argentine iz leta 1853 pa je uvedla ime Argentinska konfederacija. Vendar pa je bilo to ime po letu 1860 (po vključitvi države Buenos Aires) spremenjeno v Argentinski narod. 8. oktobra 1860 je bil v mestu Parana izdan dekret predsednika Santiaga Derquija, ki je vpeljal poimenovanje Republika Argentina. (Wikipedia 2009).

4.2.2 Osamosvojitev Brazilije

Leta 1789 so elite, pod poveljstvom Mineasa Geraisa, začele proteste zoper utrjevanje imperialne oblasti in nalaganje novih davkov. Upor je bil zatrt in kraljeva sodišča so večino upornikov obsodila na zapor ali pa so jih izgnali. Edini nearistokrat med člani zarote, vojaški častnik Joaquim José da Silva Xavier, je postal grešni kozel. Leta 1793 so ga obesili, postal pa je simbol mučenika brazilske težnje po neodvisnosti.

Kot je značilno za vse južnoameriške boje za neodvisnost, je imel tudi pri brazilski prste vmes Napoleon, vendar se je vse skupaj odvijalo drugače kot drugje. Malo pred vstopom Napoleona v Portugalsko kraljestvo so portugalske čete, skupaj s kraljevo družino in okoli 10.000 podporniki, pobegnile čez Atlantik in preselile središče cesarstva v Rio de Janeiro. To je primer, ko je prvič in obenem zadnjič v zahodni zgodovini evropska monarhija svojemu cesarstvu vladala iz kolonije.

Portugalski vladarjev namestnik, bodoči kralj John VI., je prispel v Brazilijo leta 1808 ter naslednjih 13 let vladal portugalskim azijskim, afriškim in ameriškim kolonijam iz Ria de Janeira. Prisotnost monarhije in dvora v Riu je brazilske in portugalske elite zblížala in tlakovala pot postopnemu prehodu v neodvisnost.

Leta 1815 je bil Napoleon poražen v Evropi in tako odprl vrata monarhiji, da se vrne v Lizbono, a se je John VI. odločil, da ostane v Braziliji. Leta 1820 je portugalska vojska pripravljala revolucijo, s katero bi vzpostavili ustavno vlado. Revolucionarji so privolili v idejo, da bi John VI. služil kot ustavni monarh države, vendar le pod pogojem, da se vrne na Portugalsko. Zaradi grožnje, da bo izgubil krono, se je John VI. leta 1821 vrnil na Portugalsko, za seboj pa pustil 23-letnega sina Pedra, ki je tako ostal v Braziliji kot kraljevi namestnik.

Pedro in njegovi svetovalci so kmalu spoznali, da revolucije v drugih državah Latinske Amerike spodbujajo gibanja za osamosvojitvev Brazilije. Novi in agresivnejši parlament na Portugalskem je to idejo le še spodbujal. Portugalski člani parlamenta so izkazovali odkrito sovraštvo do brazilskih zastopnikov parlamenta, obravnavali so jih kot nesofisticirane prebivalce nazadnjaške province. Njihov naslednji ukrep je bila tako težnja po ponovni vzpostavitvi kolonialnega statusa Brazilije. Namesto da bi poskušali zatreti naraščajoče gibanje za neodvisnost Brazilije, so Pedro in njegovi svetovalci prevzeli njegovo vodenje. 7. septembra 1822, po prejetju ukaza portugalskega parlamenta, da je njegova avtoriteta v Braziliji odvzeta, je Pedro razglasil brazilsko neodvisnost. Brazilija je postala ena izmed redkih latinskoameriških kolonij z mirnim prehodom na neodvisnost.

Pedro je tako postal prvi brazilski cesar pod imenom Pedro I. Njegov prvi izziv je bil preprečiti razpad novonastale države s kontinentalnimi razsežnostmi na več manjših enot, kot se je to dogajalo drugod po Južni Ameriki. Najel je lorda Thomasa Cochrana, admirala, ki je bil izključen iz britanske mornarice, da bi pomagal uveljaviti njegovo moč v Braziliji. Cochran je premagal majhno portugalsko ladjevje in zatrl upore separatistov v večjih regionalnih centrih vzdolž obale. Z majhno in najeto mornarico ter majhnim številom bojem je Braziliji uspelo obdržati svojo enotnost po vzpostavitvi neodvisnosti. Portugalska je priznala neodvisnost Brazilije leta 1825.

Kljub svojim uspehom, ki so vodili do neodvisnosti Brazilije, je Pedro kmalu izgubil večino podpore. Četudi je bil prebivalec Brazilije od svojega 10. leta, je bil po narodnosti še vedno Portugalec. Leta 1826 se je odrekel portugalski kroni, ki jo je nasledil, vendar so mnogi Brazilci ostali sumničavi glede njegovih nadaljnjih vpletanj v portugalske zadeve. Člani brazilskih elit so bili nezadovoljni z njim iz več razlogov. Mnogi so nasprotovali novi ustavi, ki je bila napisana pod njegovim nadzorom leta 1824. Prav tako jih je motilo dejstvo, da je razveljavil odločitev novonastalega brazilskega parlamenta in se obdal izključno z ministri, ki so bili rojeni na Portugalskem. Leta 1820 se je Pedro odločil, da obnovi dolgo trajajoča nesoglasja z Argentino glede južne brazilске meje. A nesoglasja so prerasla v vojno, ki je trajala vse od leta 1825 pa do leta 1828. Tej vojni je večji del Brazilije nasprotoval, in ko je Brazilija doživela velik poraz proti Argentini, je bil Pedro primoran zapustiti svoj prestol in se leta 1831 vrniti na Portugalsko. (Enciklopedija Encarta 2009)

4.2.3 Osamosvojitve Mehike

Osamosvojitve Mehike je zelo pomemben zgodovinski dogodek. Po 11 letih bojevanja so si Mehičani izborili samostojno in suvereno državo ter se otresli odvisnosti od Španije. Boj je bil dolg in vse prej kot lahek, razdelimo pa ga lahko v štiri etape:

- *»Grito de independencia« ali »krik po neodvisnosti«*

Začetek te etape sega v začetek desetletja med letoma 1800 in 1810. Novi prebivalci t. i. Nove Španije so se združili z bogataši, kreoli, veleposestniki in domorodci, ki pa niso bili več pripravljeni deliti bogastva novega sveta s Španci. Poleg tega je prihajalo do ogromnih socialnih razlik znotraj Nove Španije, kar je bil primarni razlog za začetek razmišljanja o neodvisnosti.

Leta 1808 je Napoleon zavzel ozemlje Španije, ki je bila zatorej preveč zaposlena z obrambo svojega ozemlja in premalo s svojimi kolonijami. Ko so se tega zavedli prebivalci Mehike, so začeli veliko kampanjo promoviranja ideje neodvisnosti po vsem svojem ozemlju.

Najprej se je organiziralo gibanje za neodvisnost Valladolida, ki pa je bilo hitro zadušeno. Toda kljub temu so kmalu privreli na dan drugi voditelji in druga gibanja, med katerimi je bilo najpomembnejše gibanje sodnika Domíngueza, pridružili pa so se mu intelektualci, uradniki in deli duhovščine. Vedoč, da je prebivalstvo Mehike goreč privrženec Cerkve, so razmišljali o pridobitvi duhovnika, ki bi na koncu prepričal ljudstvo o smislu osamosvojitvenega gibanja. Za nalogo so prosili duhovnika mesteca Dolores, Miguela Hidalga y Costillo, ki je povabilo sprejel.

Začetek osamosvojitvenega gibanja je bil sprva predviden 2. oktobra v mestu San Juan de los Lagos, vendar so bili primorani akcijo pospešiti, zanjo je namreč izvedela španska oblast. Tako se je v Doloresu Don Miguel Hidalgo odločil za takojšen začetek boja. Osvobodili so zapornike in zaprli vse Špance na tem območju. Ob 5. uri zjutraj, 16. septembra 1810, so sklicali mašo, kjer je ljudstvo začelo s krika »Mehičani, naj živi Mehika!«, »Naj umre slaba oblast« itd. Hidalgo je spodbudil ljudstvo k uporabi proti španskim zavojevalcem – ta dogodek je pozneje dobil ime Grito de Dolores, ki se slavi še danes.

Hidalgo je obtožil Špance, da so izročili kraljestvo Francozom in s tem ogrozili religijo, ter položil na srce prebivalstvu, da je prosto plačila davkov, ker je osamosvojitev

neizogibna. Ljudstvo se je oborožilo, kolikor se je moglo, in se pridružilo gibanju za neodvisnost.

- *José María Morelos in njegov pohod*

Drugo etapo boja za neodvisnost zaznamuje obširen boj na jugu države pod poveljstvom Joséja Marie Morelosa, ki je bil prav tako duhovnik. Morelos se je sestal s Hidalgom, ki mu je naročil, naj organizira južno prebivalstvo. Osvobodilna vojska je doživljala velike uspehe in zmage na južnem in centralnem delu mehiškega ozemlja. Za to obdobje je značilno definiranje in okrepitev osamosvojitvenega boja.

13. septembra 1813 je Morelos sklical prvi kongres neodvisnosti, kjer se je ideja o popolni neodvisnosti od Španije prvič pojavila tudi v pisni obliki.

Morales je leta 1814 sestavil slavno Ustavo iz Apatzingána, v kateri je bilo zapisano:

- Amerika je svobodna in neodvisna od Španije ali katerega koli drugega naroda, vlade ali monarhije;
- katoliška vera je priznana kot edina religija države;
- vzpostavi se suverenost ljudstva, oblast se prenese na zastopnike in je razdeljena; na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo;
- Američani bodo zasedli mesta v javnih službah. Tujcem bodo dela prepovedana; razen obrtnikom, sposobnim učenja svojega poklica, že vnaprej opranim vsakega suma;
- lastnina in dom bosta spoštovana in nedotakljiva;
- prepoved mučenja in sramotilnih kazni;
- davek se bo odpravil.

Morelos je bil premagan v Valladolidu, rojalisti pa so prodrli na jug. Kongres je moral hoditi po različnih krajih, preden so prišli v Apatzingán oktobra 1814, kjer so predstavili svojo ustavo, ki se je zgledovala po francoski iz leta 1793 in španski iz leta 1812.

Morelos je bil zaprt in ubit 22. decembra 1815 v San Cristobal Ecatepecu.

- *Vojni pohodi Guerrera in Javierja Mina*

Po smrti Morelosa se je, zaradi pomanjkanja glavnih vodij, ki tudi niso imeli potrebnega vojaškega znanja, začelo obdobje pojemanja bojev. Med vodilne osebnosti sta štela Amo Torres in Pedro Moreno, ki sta imela svojo postojanko v Guanajuatu. V Veracruzu pa so se odlikovali Don Nicolás Bravo, Vicente Guerrero, Don Guadalupe Victoria in španec Javier Mina.

Ker se Španci uporabili vrsto izgrediv, je španski kralj odpoklical kraljevega namestnika ter na njegovo mesto postavil Juana Ruiza de Apodaca, ki je bil prej guverner Kube. Juan Ruiz je prišel v Novo Španijo leta 1816 ter začel svojo vladavino z zahtevo, da morajo biti vsi zaprti uporniki postavljeni pred sodišče ter da jih v nobenem primeru ne bodo kar usmrtili, kakor je bil ukazal njegov predhodnik.

V španski ustavi iz Cadiza so bila vključena liberalna načela, vendar je Fernando VII., ko je ponovno prevzel oblast, po pogodbi iz Valencie, ki je potrdila absolutizem, odpravil ustavo iz leta 1814.

Vojaška taktika upornikov se je spremenila – namesto napadov so se rajši umaknili v utrdbe in začeli organizicijo odporov. Odkar je Mina odšel iz Tamaulipasa proti notranjosti države, je imel vrsto zmagovitih vojnih pohodov, vendar je na enem izmed njih prišel v mesto San Luis de la Paz v Guanajuatu, kjer ga je presenetil Linjano – v bitki je umrl Pedro Moreno, Mina pa je padel v ujetništvo, kjer je bil 11. decembra 1817 obsojen na smrt.

Tako je gibanje za osvoboditev ponovno začelo izgubljati moč. Centri upornikov so bili v upravljanju rojalistov, tako npr. skupščina Jaujilla v Michoacanu, ki se je razpustila v novembru 1819, pa tudi Palmillas v Veracruzu. Enako se je zgodilo z voditelji gibanja (Rayonom, Verduzco in Bravom), ki so se predali v boju ter bili obsojeni na dosmrtni zapor, Guerrero pa je začel svoj boj na jugu.

- *Objem v Acatempanu – izvršitev neodvisnosti*

To zadnje obdobje, ko je bila dosežena neodvisnost, zaznamujeta Vicente Guerrero ter Iturbide. Po 11 letih boja so kreolci, ter ljudstvo nasplošno, začeli verjeti v konec upora.

Na jugu se je z zelo majhno vojsko obdržal nepremagani Guerrero, pridružil pa se mu je Pedro Ascencio, ki je s svojimi ljudmi med vojskovanjem tudi obdeloval polja, da ne bi ostali brez živeža. Ascencio se je bojeval v Sierrri de Goleta, kjer so bile geografske danosti v pomoč upornikom, saj rojalisti niso bili navajeni na tamkajšnje razmere.

Fernando VII. je poslal Riega in Quiroga, da bi zatrla boje v Novi Španiji, a sta se dvignila proti kralju, da bi sprejel ustavo – po tem jo je bil kralj primoran sprejeti in je tudi sklical kraljevi dvor.

Zarotniki iz Profese so objavili neodvisnost ter na oblast poklicali španskega princa. Monte Agudo je predlagal realizacijo načrta Avgustinu de Iturbidu – ko so videli težave Špancev, so se uporniki vrnil v boj.

Iturbide je sprejel načrt zarotnikov iz Profese, pridružile so se mu tudi enote iz Celaya ter obmejna konjenica, saj so se vsi strinjali z idejami novega vodje. Iturbide je nameraval iti na jug, vendar je ugotovil, da to sploh ni potrebno, ker je imel Guerrero območje že v oblasti.

Iturbide se je odločil poslati pismo Guerreru, v katerem mu je ponudil zelo dobre razmere: priznal mu je čin, vojsko in ozemlje – v primeru, da ne bi sklenili dogovora, pa bi bil on tisti, ki bi posredoval pri boju za neodvisnost. Ko je bil s tem seznanjen Morelos, ga je zelo zanimalo dejstvo, da želi Iturbide neodvisnost, ter se z njim tudi kmalu sestal. Po dolgih pogovorih v Acatempanu 10. februarja 1821 sta prišla do zaključka, v katerem je Guerrero ostal pod poveljstvom Iturbida. Ta dogovor je znan kot »objem iz Acatempana«. Sledila je objava plana iz Iguala, v katerem je Iturbide sprejel dogovore iz Profese.

Iturbida so potrli Španci, ker jih je obvestil, da si je pokoril upornike. Bilo je nedvomno, da je on želel združiti tako kreolce kot Špance in ustanoviti narod, ki ne bi bil podrejen Španiji. Šlo naj bi za tip monarhistične vladavine, pri čemer so želeli, da bi vladajoči (pa tudi če bi bila to družina Burgoncev) vladali v liberalni obliki in neodvisno. Kot zadnje je bilo tudi določeno, da bo edina vera katoliška vera.

To so bila znana tri poročta: zedinjenje (rdeče), neodvisnost (zeleno) in vera (belo), ki so prvič zajela tako Američane kot Špance.

S temi načeli je Iturbide 1. marca 1821 zbral svoje čete ter pred njimi zaprisegel, da bo izpolnjeval zaveze iz teh treh poročtev.

V Acapulcu je Iturbide utrpel nekaj izgub, predvsem zaradi vojakov, ki so bili na jugu, nato pa je odšel v Bajio, kjer so se mu pridružili razni kraljevi vojaki, med njimi tudi Filisola.

V skoraj vseh pokrajinah so se mu pridružili pomembni posamezniki s kraljeve strani, tako Bustamante in Cortazar kakor tudi uporniki kot Bravo, Guadalupe Victoria, Rayon in Negrete.

Kmalu zatem je Juan O'Donoju, ki je prišel iz Španije, začel pogajanja z Iturbidejem in 24. avgusta 1821 je podpisal pogodbo iz Cordobe, ki je v svojem bistvu povzela plan iz Iguala. 27. septembra je Iturbide, na čelu vojske, zmagoslavno prišel v glavno mesto in 28. avgusta je bila imenovana prva neodvisna vlada. Tako se je po 11 letih boja Mehika razglasila za neodvisno državo. (Miguel 2007, 1-4)

5 LATINSKA AMERIKA IN DEMOKRACIJA

Če izhajamo iz delitve držav na demokratične in avtokratične, lahko demokratizacijo opredelimo kot proces spreminjanja avtokratske države v demokratično oziroma postopno napredovanje od zaprte avtokracije v odprto avtokracijo (kar lahko imenujemo tudi politično liberalizacijo), pa tudi od volilne demokracije v polno demokracijo (kar lahko imenujemo tudi poglobljanje demokracije). Namesto demokratizacije lahko uporabimo tudi izraz demokratični prehod, njegovo nasprotje pa bi bil zlom demokracije. (Linz v Ferfila 2008, 416)

Osemnajst držav Latinske Amerike danes izpolnjuje temeljne predpostavke za demokratične režime; a od vseh teh jih le trojica živi v demokraciji že trideset let. V tem obdobju so Latinoameričani utrdili svoje politične pravice, medtem ko so se spopadali z visokimi stopnjami revščine in neenakosti, najvišjimi na svetu. Razvidno je, da obstajajo velike napetosti med razširitvijo demokracije in gospodarstvom ter med iskanjem enakosti in premagovanjem revščine.

Proučevanja v Latinski Ameriki ocenjujejo kot glavne dosežke demokracijo kot politični režim ter označujejo neenakost in revščino kot glavni pomanjkljivosti. Kot problem navajajo tudi potrebo po taki politiki, ki bi pospeševala demokratične sile, katerih cilj mora biti integralno državljanstvo. In kaj – v tem kontekstu – pojmujejo kot »integralno državljanstvo«? Navedeno zajema mnogo več kakor le politični režim in njegova institucionalna pravila. Govoriti o integralnem državljanstvu pomeni govoriti o pojmovanju, da mora imeti današnji državljan celostni dostop do svojih civilnih, socialnih, ekonomskih in kulturnih pravic ter da vse navedene pravice tvorijo nevidno in artikulirano enoto. Vse raziskave v Latinski Ameriki tudi poudarjajo, da obstajajo velike razlike med državami v tej regiji, vendar obenem ugotavljajo, da je na področju demokracije prisotna vrsta skupnih regionalnih problemov. (Adrianzen 1993, 39)

Idealno naj bi demokratičnemu prehodu sledila druga faza demokratičnega razvoja, t. i. konsolidacija demokracije. Ta izraz se nanaša na množično socializacijo in inkulturacijo

državljanov v smeri sprejemanja demokratičnih institucij in demokratičnih pravil političnega življenja. (Ferfila 2008, 425)

5.1 Zgodovinske posebnosti latinskoameriških demokracij

Težave, ki se nanašajo na latinskoameriško demokracijo, so si razmeroma podobne v vrsti novih ali tudi ne več tako novih demokracij v sodobnem svetu. In kaj pravi glede tega teorija demokracije? Žal, ne veliko. V veliki meri je to tudi posledica dejstva, da je bila večina teorij o demokraciji formulirana na temelju zgodovinskih izkušenj evropskih držav ter ZDA. Navedene teorije implicitno ugotavljajo, da so bile v teh državah civilne pravice razumno učinkovite ter v praksi upoštevane v celotni družbi pred sprejemom vključevanja ter univerzalnosti političnih pravic. Dodatno tudi predpostavljajo, da se legalna moč države v enaki meri razteza po vsem nacionalnem ozemlju ter da so posledično ne le nacionalni režimi, ampak tudi režimi na nižjem nivoju demokratični. Vsekakor pa bi morali tujci vedeti, da se navedene predpostavke ne skladajo z zgodovinskim potekom dogodkov, pa tudi ne s zdajšnjim stanjem v Latinski Ameriki.

Če upoštevamo zgodovinske poti demokracije, potem Latinska Amerika predstavlja prav poseben vzorec. Za Latinsko Ameriko namreč omejena demokracija na oblasti predstavlja nekaj sprejemljivega, a le če se ob tem predpostavlja, da civilna in socialna družba nista problematični, kar pa vsekakor ni značilno za druge sodobne demokracije po svetu. Vendar pa, kadar sta ti dve dimenziji v pojemanju oziroma sta neenako porazdeljeni po različnih socialnih sektorjih oziroma celo različno po samem državnem ozemlju, je izrednega pomena, da jih zelo pazljivo upoštevamo, če želimo razumeti delovanje omenjenih demokracij ter pogloblitve izzive za njihov razvoj.

Nihče ne more v celoti uživati *nobene* pravice, ki jo domnevno uživa, če nima temeljnih elementov za racionalno, zdravo in aktivno življenje. Posledično lahko ugotovimo, da bi bilo nekonsistentno priznavati pravice, ki se nanašajo na življenje ali na fizično integriteto, kadar manjkajo potrebna sredstva za uživanje in izvrševanje teh pravic. Navedene trditve se nanašajo na zadeve, ki olajšujejo ali otežujejo izvrševanje pravic, do katerih so upravičeni državljani. Kje ter na podlagi katerega merila bi lahko potegnili

točno črto, nad katero bi se državljske pravice ustrezno izvajale, upoštevaje pravice ter zmožnosti?

Če se osredotočimo na politične pravice v Latinski Ameriki, sta v praksi pogosti dve trditvi, in sicer: *prva*, da je zadovoljiv minimum teh pravic nemogoče teoretično definirati na splošni ter univerzalni ravni, ter *druga*, da so navedene pravice (izražanja, združevanja, gibanja in podobno) v resnici segmenti mnogo širših ter starejših, civilnih pravic. Pogosti so argumenti, da te pravice pripadajo vsem človeškim bitjem ter da se pravice državljanov v politični sferi ne bi mogle realizirati, če bi bili posamezniki brez temeljnih socialnih in civilnih pravic.

Glede na navedeno ima vsak državljan pravico, da ga spoštujemo v njegovem dostojanstvu, obenem pa ima tudi pravico do takih razmer, ki mu bodo omogočale svobodno opravljanje vseh aktivnosti v družbi. Če pa posameznika izpostavimo fizičnemu nasilju ali mu odvzamemo temeljne materialne dobrine (ali mu ne omogočimo, da pride do njih) ali ukinemo njegove politične pravice, pa to pomeni bistveno negacijo njegovega statusa državljana kot subjekta in glavnega igralca demokracije. Taka vizija minimalnih razmer, ki opravičuje zmožnost za izbiro med posameznimi opcijami, je jasna že v temeljih tradicije človekovih pravic in je bila v zadnjem obdobju izrecno izražena v vseh razmišljanjih o človeškem razvoju. (Sen 2003, 33–38)

Čeprav ustave v Latinski Ameriki dodeljujejo pravico do izobraževanja, zdravja in do zaposlitve, pa druge dimenzije, ki se nanašajo na zadovoljevanje temeljnih človekovih potreb – prehrana, bivanje, socialna varnost ter okolje – niso, tako realno kot tudi formalno, enako upoštevane v različnih državah. Navedene prioritete ustrezajo ciljem razvoja, opredeljenim v Deklaraciji tisočletja (Declaracion del Milenio), ki je bila v OZN sprejeta leta 2000. Doseganje ciljev po tej Deklaraciji v LA predpostavlja vzpostavitev vrste zelo preciznih javnih politik, težnjo po investicijah v bazično infrastrukturo, povečanje produktivnosti poljedelstva, promoviranje srednjih in majhnih podjetij, podpiranje industrije, investiranje v zdravje in izobraževanje, pospeševanje javne politike na področju varstva okolja itd. Navedene politike zahtevajo državo, ki je zmožna ukrepanja, kar pomeni nujnost doseganja političnega soglasja, vzdrževanje politične stabilnosti v državi, v kateri pravice in obveznosti niso omejene na politično in

civilno raven, ampak zajemajo tudi socialno sfero. Zahtevajo delovanje državljana kot posameznika, kakor političnega igralca, ki se izraža prek predstavnikov ali – v predvidenih primerih – tudi neposredno. (OZN Implementation of the United Nations Millenium Declaration 2003)

Vizije v univerzalnih pravnih aktih so enake vizijam, ki jih imajo teoretiki v Latinski Ameriki glede demokracije. Vse te pravice – civilne pravice ter povezava s človekovimi pravicami, socialne pravice ter njihova povezava s človeškim razvojem ter politične pravice in njihova povezava z demokracijo – olajšujejo in promovirajo opravljanje državljanskih dolžnosti posameznika. V Latinski Ameriki tudi ugotavljajo, da so se merila za opredelitev socialnih in političnih pravic s časom spreminjala. Kot primer: države središča Latinske Amerike so preživele zelo dolga obdobja velikih neenakosti, ki so jih opravičevali z argumenti, da so bili delavci, ženske in drugi, iz različnih razlogov, manj sposobni. Tudi iz tega gledišča je danes že splošno sprejeto načelo enakosti ljudi (ne glede na posamezna merila) velik pozitiven dosežek človeštva.

5.2 Razvoj demokracije v Latinski Ameriki

Pri obravnavi razvoja demokracije v Latinski Ameriki je treba izhajati iz dejstva, da gre v vseh primerih držav za razmeroma manj razvite države, ki so bile še donedavno izredno revne. Pri obravnavi demokracije lahko ugotovimo, da mnogo temeljnih civilnih pravic ni zagotovljenih ter da sta revščina in neenakost v Latinski Ameriki v svetovnem merilu še vedno veliki težavi. Zato se pogosto pojavljajo vprašanja kot npr. »Koliko revščine in koliko neenakosti lahko prenesejo demokracije?«, »Kako vplivajo ti kontrasti na socialno kohezijo narodov?«, »Kakšen pomen ima demokracija za Latinoameričane?« itd.

Rezultati raziskave javnega mnenja izkazujejo, da bi bilo 54,7 odstotka Latinoameričanov pripravljenih sprejeti avtoritarno vladavino, če bi taka vlada lahko razrešila ekonomske razmere (Torres 1981, 77). Gotovo so razlogi, ki so privedli do takih zaskrbljujočih odgovorov ljudi, v že omenjenih velikih razlikah v ekonomski sferi.

Demokracijski izzivi v Latinski Ameriki so s stališča zgodovinske perspektive posebnost. Da bi jih dokončno razrešili, sta potrebna posebno razumevanje ter odprta diskusija, kar zahteva opredelitev teoretičnih temeljev: pojmov demokracije, državljanstva ter subjektov demokracije, države in vladavine. Kot glavne štiri argumente lahko opredelimo: (Andrianzen 1993, 27)

- 1) demokracija vsebuje zamisel človeškega bitja ter vzpostavitev državljanstva,
- 2) demokracija je oblika organizacije oblasti v družbi, ki predvideva obstoj in dobro delovanje države,
- 3) volilni režim je temeljna komponenta demokracije, vendar izvedba volitev ne izčrpa pomena ter dosega same demokracije, ter
- 4) latinskoameriška demokracija je zgodovinsko različna ter posebna izkušnja, ki mora biti kot taka priznana ter ocenjevana.

5.3. Demokracija, revščina in neenakost – latinskoameriški trikotnik

Da bi razumeli potrebe po razširitvi demokracije v Latinski Ameriki ter da bi upoštevali njeno krhkost, je nujno treba spoštovati in ceniti to, kar lastnega oziroma originalnega vsebuje demokracija v Latinski Ameriki. V Latinski Ameriki so pravila ter institucije vladajočih režimov podobne tistim v državah z dolgoletno demokratično tradicijo, vendar so same družbe v svojih temeljih zelo različne (kar je tudi trditev, ki se dotika moje prve hipoteze). Celostna vzpostavitev državljskih pravic je v Latinski Ameriki specifična naloga, ki se odvija v povsem novem kontekstu. Prav v zadnjih tridesetih letih se je izoblikovala celota velikih sprememb. Prvič v zgodovini je neka pokrajina v razvoju, in to s popolnoma neenakimi družbami, kot celota politično organizirana z demokratičnimi režimi. Na ta način se v Latinski Ameriki povsem na novo opredeljuje neka povsem nova realnost; trikotnik demokracije, revščine in neenakosti. (Jelin 1996, 182)

Prvi steber trikotnika je razširjenost volilne demokracije v regiji. Vse države v regiji Latinske Amerike izpolnjujejo temeljne pogoje demokratičnih režimov. Samo tiste

države, ki so združene v Organizaciji za sodelovanje in ekonomski razvoj, imajo ta skupna načela.

Drugi steber je revščina. V letu 2003 je bilo v regiji 225 milijonov oseb (oziroma 43,9 odstotka), katerih dohodki so bili pod pragom revščine. Razumljivo je, da se ta številka razlikuje od države do države. Upoštevajoč te razlike v primerjavi z drugimi razvitimi demokracijami v svetu je Latinska Amerika posebnost, saj v tej regiji sobivajo politične pravice s hudimi materialnimi omejitvami mnogih. Demokracija in bogastvo ter demokracija in revščina sta dve kombinaciji, ki generirata potrebe, težave in različna tveganja.

Tretji steber je neenakost. Družbe v Latinski Ameriki so najbolj neenake v primerjavi z drugimi demokratičnimi družbami. V primeru revščine lahko ugotovimo, da ta, če jo primerjamo z drugimi deli sveta, ni le zelo globoka v tej regiji, ampak da je v zadnjih tridesetih letih izredno trdoživa ter se prav nič ne zmanjšuje.

Prvič v zgodovini lahko opazimo sobivanje teh treh elementov in vidimo, kako se demokracija spopada s tveganji, ki jih prinašata revščina in neenakost. Nevarnosti, ki izhajajo iz takih razmer, so različne in kompleksnejše, kakor so bili tradicionalni vojaški udari, ki pa še vedno niso v celoti (kot grožnja) izginili. Vsekakor je, upoštevaje posebnost takih razmer, običajno razmišljanje v Latinski Ameriki, da glede na zgodovinske izkušnje demokracija na tem področju vsebuje posebnosti, ki so predvsem rezultat razvoja Latinske Amerike. Gre za demokracije, ki so revne in neenake, katerih prebivalci morajo istočasno s konsolidacijo svojih političnih pravic dopolniti tudi svoje civilne in socialne pravice.

Že pomanjkanje razumevanja te posebne realnosti lahko privede do težkih posledic za demokracijo. Na prvem mestu lahko vodi do neupoštevanja potrebe po nujnosti ekonomskega preživetja demokracije. To pa pomeni neupoštevanje potrebe za izgradnjo solidne baze gospodarstva, ki bo omogočila borbo proti revščini in neenakosti. Kot primer lahko navedemo dejstvo, da bi bili prebivalci regije Latinske Amerike pripravljene demokratično podpreti tudi avtoritarno vladavino, če bi jim omogočila gospodarski napredek in blaginjo. Na drugem mestu pa pelje tudi do nepoznavanja političnih možnosti ekonomskih programov. To pomeni neupoštevanje dejstva, da se ti

programi aplicirajo v družbah, kjer se državljanska vprašanja ter sodbe o omenjenih politikah izražajo svobodno. (Shue 1996, 172)

Dejstvo je, da se pogosto zmotno razmišlja o ekonomskih reformah, kot da pravzaprav demokracije sploh ne bi bilo. Kakor da bi bili težki in boleči procesi strukturalnih prilagajanj nevtralni pri odločitvah, ki jih sprejema večina, ki je izpostavljena revščini in veliki neenakosti, v trenutkih volitev oziroma pri izražanju podpore ali zavračanja podpore vladi. Navedena oblika razmišljanja, da je latinskoameriška demokracija neodvisna od svojega gospodarstva, oziroma obratno, da je gospodarstvo ločeno od demokracije, je videti kot velika napaka. Gotovo je, da pri razpravi o stabilnosti demokracije ne smemo zanemariti revščine in neenakosti, niti ne smejo politike razvoja zaobiti dejstva, da državljani, čeprav revni in neenaki, izvajajo svojo pravico sprejema ali nesprejema take politike na volitvah. Od tu prihaja izziv za razreševanje napetosti med gospodarstvom in demokracijo. Ta izziv izhaja iz potrebe »ne misliti o gospodarstvu«, kakor da sploh ne bi imeli revnih demokracij niti se spopadali s težavami demokratične stabilnosti, neodvisno od potreb po razrešitvi težav razvoja. Velika možnost je, da bi obravnavanje problematike, ki ne upošteva teh elementarnih vprašanj, privedlo do priporočil, ki ne bi bila uporabna.

Navedene značilnosti Latinske Amerike so bile v preteklosti pogosto uporabljene kot argument za stališče, da demokracija v Latinski Ameriki ne more priti v poštev, dokler se ne razrešijo vprašanja revščine ter dokler se ne vzpostavi vsaj minimalno sprejemljiva enakost med ljudmi. V več primerih so se namreč avtoritarni režimi vzpostavili z navedbami, da »ponovno vzpostavljajo« demokracijo. Pogosti so stavki kot: »Prevzemamo vlado, da bi naredili razmere za vzpostavitev trdne demokracije v prihodnje.« Predvidoma bi morali priti do določene stopnje razvoja in bogastva, da bi lahko prišli do demokracije. Nasprotniki takih stališč (ki so v Latinski Ameriki v večini) zagotavljajo, da lahko latinskoameriške družbe le z več in z boljšo demokracijo pridejo do večje enakosti ter razvoja. Razlog je, da se le v demokraciji vsi tisti, ki so revni in trpijo posledice neenakosti, lahko mobilizirajo ter volijo tako, da ščitijo svoje pravice. Da bi se navedeno konkretiziralo, je treba nujno poiskati nove poti ter podpreti nova razmišljanja v Latinski Ameriki, kajti – in to je treba posebej poudariti – glavni izziv je boj proti revščini in neenakosti z orodji demokracije, le tako se bodo

vzpostavili temelji kohezije in socialne stabilnosti, ki so ključna predpostavka gospodarskega napredka. (Hartlyn in Valenzuela 1994, 201)

V Latinski Ameriki je bilo več reformnih procesov, tako na političnem kakor tudi na gospodarskem področju. Čeprav so ti procesi povzročili nekaj pomembnih napredkov (predvsem razširitev volilne demokracije), še vedno obstaja razlika med reformami v zadnjih desetletjih ter med dejanskim stanjem, ki ga zaznamujejo velike razlike med različnimi skupinami državljanov, zlasti glede socialnega stanja. Navedeno zadnje obdobje pa ni bilo le čas političnih sprememb – tudi gospodarstvo je po letu 1990 doživelo globoke spremembe. Zelo se je odprlo v svet, prišlo je do vrste reform ter do deregulacije, kar je bilo splošno poimenovano kot »strukturne spremembe«. Posledica teh sprememb je, da danes latinskoameriške družbe opredeljujemo kot družbe v razvoju, kjer se socialne zahteve izražajo svobodno, gospodarstvo pa je organizirano kot tržno gospodarstvo. Na ta način socialne zahteve, izrečene v kontekstu politične svobode (demokracija) ter gospodarske svobode (tržišče), tvorijo specifičen trikotnik. Trikotnik, ki bi moral biti virtualen, v zadnjih tridesetih letih v Latinski Ameriki predstavlja kompleksne težave, ki zahtevajo, da dozdejšnje razmišljanje nadomestimo z novim. Rezultat kombinacije med političnimi in gospodarskimi svoboščinami v kontekstu revščine in neenakosti ne moreta biti utrditev demokracije ter razvoj gospodarstva. (Hartlyn in Valenzuela 1994, 76)

5.4 Kako Latinoameričani vidijo svojo demokracijo

Podpora, ki jo državljanji dajejo demokraciji, je temeljna komponenta za njeno ohranitev. Zgodovinske izkušnje nas učijo, da so demokracije uničile politične sile, ki so računale s podporo (ali vsaj s pasivnostjo) velikega dela državljanov. Demokracije so ranljive, kadar, poleg drugih dejavnikov, avtoritarne politične sile naletijo na ustrezen teren za svoje delovanje. Od tu izhaja pomembnost poznavanja in analiziranja ravni podpore, na katero lahko računa demokracija v Latinski Ameriki.

Zaradi navedenega je bila v letu 2002 (maja) izvedena raziskava javnega mnenja v državah Latinske Amerike (CEPAL – Comision Economica para America Latina,

2003), ki se osredotoča na zaznavanja državljanov o demokraciji. Raziskava je zajela 18.643 oseb, ki predstavljajo več kot 400 milijonov prebivalcev v osemnajstih državah Latinske Amerike. Že kratka analiza predhodnih raziskav sporoča, da je v letu 1996 61 odstotkov vprašanih na ravni regije dalo prednost demokraciji pred katerim koli drugim režimom. V letu 2002 pa le še 57 odstotkov. Navedena prednost demokracije pa ne predstavlja trdne podpore – dejstvo je, da mnogo oseb, ki da prednost demokraciji, nima zelo demokratičnih stališč glede različnih socialnih vprašanj. V letu 2002 je skoraj polovica vprašanih (48,1 odstotka), ki so izjavili, da imajo rajši demokracijo kot kateri koli drugi sistem, tudi preferiralo gospodarski razvoj pred demokracijo. Podoben odstotek (44,9) pa je bil tistih, ki so izjavili, da bi bili pripravljene podpreti avtoritarno vladavino, če bi razrešila gospodarske težave njihove države. (CEPAL 2003, 114)

Velik del oseb, ki izražajo svojo podporo demokraciji, pa ima nasprotna stališča do nekaterih temeljnih pravil demokracije. Približno vsak tretji meni, da bi demokracija lahko delovala tudi brez institucij, kot je parlament in kot so politične stranke.

Navedena stališča so vzrok za zaskrbljenost – dokazujejo, da velik del Latinoameričanov vrednoti gospodarski razvoj višje kot demokracijo ter je pripravljen tudi na njeno opustitev, če bi bil neki nedemokratičen režim sposoben urediti gospodarske težave v državi.

5.5 Okrepitev demokracije

V že omenjeni raziskavi javnega mnenja v Latinski Ameriki je bilo postavljeno tudi vprašanje, kakšne korake bi bilo treba narediti v prihodnje, da bi demokracijo utrdili. Odgovori so bili zelo različni; lahko pa jih razdelimo v tri skupine.

- V prvi skupini so bili odgovori, češ da je *treba realizirati politično reformo za okrepitev institucij*, vključno s političnimi strankami. Karakteristike take reforme se razlikujejo od države do države: nekateri govorijo o volilni reformi, drugi o reformi kongresa, naslednji o reformi države ali o splošni okrepitvi institucij. Vendar je skupna ideja vsem, da bi se lahko izboljšalo delovanje institucij ter da bi tako bolje delovala tudi demokracija. Velik del vprašanih tudi

meni, da bi morala politična reforma vzpostaviti nove poti, ki naj bi olajšale sodelovanje organizirane civilne družbe.

- V drugi skupini so bili odgovori, da je treba izvesti *ukrepe, ki bodo pomagali soočiti se z globokimi neenakostmi v latinskoameriških družbah*. Ne zavzemajo se za krepitev demokracije, ampak želijo izboljšave gospodarskega stanja, odpravo revščine in lakote, pa tudi vključevanje celotnega prebivalstva v oblike človeka dostojnega življenja. Za odgovore v tej skupini je značilno, da posebej poudarjajo potrebo po razvijanju takih socialnih in gospodarskih politik, ki bodo privedle do splošnega izboljšanja ravni življenja.
- V tretji skupini so bili odgovori, ki so se nanašali na *nujnost okrepitve izobraževanja* na splošno (ne le možnost dostopa do izobraževanja, ampak tudi kakovost izobraževanja) ter na vzpostavitev splošne demokratične kulture. Vsaj del političnih težav, ki pestijo Latinsko Ameriko, je posledica nepoznavanja pravil igre demokracije ali pogosto le površnega poznavanja teh pravil. Odgovori so bili, da bi povečani napor pri izobraževanju, zlasti pri izobraževanju za demokracijo, bistveno prispevali k izboljšanju položaja v Latinski Ameriki na tem področju.

V eni točki pa so si bili vsi enotni – vsi so se strinjali, da je treba poostriti boj proti korupciji. Ker je korupcija ena od težav, ki najbolj prizadenejo demokracijo ter jo delegitimizira pred državljani, mora biti boj proti korupciji ena glavnih nalog.

Treba pa je poudariti, da so bili odgovori vprašanih različni, glede na pogled, ki so ga imeli o svoji državi in glede na območje, kjer so bili spraševani. Tisti, ki so svojo državo videli kot demokratično (ali vsaj delno demokratično), so poudarjali zlasti potrebo po institucionalnih spremembah, tisti, ki so demokracijo v svoji državi ocenili slabo (ali so celo navedli, da po njihovem mnenju demokracije v njihovi državi sploh ni), pa so institucionalne spremembe zavračali.

6 PREHOD V DEMOKRACIJO IZBRANIH DRŽAV

6.1 Argentina

Argentina je razglasila svojo neodvisnost leta 1816 in to podprla z uspešnim odporom proti Špancem skozi naslednje desetletje. Vendar je prihodna usmerjenost države v ekonomskem in političnem smislu vodila do konflikta.

Med seboj nasprotujoče si skupine so prišle iz različnih regij. Ena frakcija je bila sestavljena iz »unitaristov«, ki so po večini prihajali iz Buenos Airesa. Hoteli so nacionalizirati pristaniško mesto Buenos Aires, mu odvzeti avtonomijo in ga nato spremeniti v bazo, iz katere bi zmanjšali provincialne prepreke za trgovino, in bi tako odprli celo državo za mednarodno trgovino.

Druga skupina so bili »federalisti«, ki so prihajali iz notranjosti države. Strinjali so se z idejo nacionalizacije glavnega mesta, po drugi strani pa so želeli obdržati avtonomijo province, še posebej možnost obdavčevanja medprovincialnih tarif, saj bi tako zaščitili lokalno industrijo.

Tretja skupina se je prav tako imenovala »federalisti«. Prihajali so iz Buenos Airesa, a so nasprotovali njegovemu nacionaliziranju, saj bi, po njihovem prepričanju, to pomenilo konec obstoječega monopola pobiranja davkov. Prav tako so se zavzemali za svobodno trgovino.
(Skidmore in Smith 2001, 68–69)

Ta sporna vprašanja so pripeljala do konfliktov v tridesetih in štiridesetih letih 19. stoletja z vzponom diktatorja Juana Manuela Rose, ki si je podjarmil regionaliste in vodil nasproti močni federalistični državi iz Buenos Airesa (Skidmore in Smith 2001, 69). Leta 1853 je Argentina sprejela ustavo, ki je temeljila na ameriški, z dvodomnim predstavniškim domom in predsednikom, ki so ga izvolili elektorji. Kljub temu je težava premočnega in bogatega Buenos Airesa ter različnih kultur in razmer urbanega in ruralnega sektorja zaznamovala Argentino skozi 20. stoletje. Prav tako je vloga

vojske in »političnih veljakov« spodbijala demokratično obliko vladavine. Eden izmed ključnih političnih dejavnikov 20. stoletja je bila organizirana urbana sila.

Argentina je zgradila svojo ekonomsko moč v letih med 1880 in 1914, pretežno z izvažanjem goveda in kmetijskih izdelkov severnoatlantskemu industrijskemu svetu (Skidmore in Smith 2001, 70). Priseljevanje iz južne Evrope (še zlasti Španije in Italije) in investicije (najprej Velike Britanije, nato še Francije in Nemčije) so pomagali pri razvoju države ter razvili napetosti med Argentinci glede njihove prave nacionalne identitete. V 19. stoletju in prvi polovici 20. stoletja je bila Argentina ena izmed najhitreje razvijajočih se ekonomij na svetu, njihova valuta peso pa po zaslugi ogromnih rezerv zlata ena izmed najmočnejših. V tistem času je bil argentinski BDP na prebivalca višji kot v evropskih državah, zaradi česar je bila tudi Argentina vodilna sila Južne Amerike. Splošno nazadovanje v zadnjih petih desetletjih je zasluga neučinkovitosti javnega sektorja, nastalega v času vladanja generala Perona (vladal je v letih med 1946 in 1955), zmanjšanje izvoza kmetijskih izdelkov v Evropsko unijo zaradi povečane samozadostnosti EU ter izgube trga ob propadu Sovjetske zveze, ki je bila velik odjemalec argentinskega žita.

Argentina – kronološki pregled pomembnih političnih dogodkov v letih med 1916 in 2009 (BBC 2009)

- 1916: Hipolito Yrigoyen iz stranke radikalcev je izvoljen za predsednika. Da bi izpodbijal učinke inflacije, uvede minimalne plače.
- 1930: Državni udar argentinske vojske, ki jo je vodil General Uriburu.
- 1932: Ponovno vzpostavljena civilna uprava.
- 1939: Izbruh 2. svetovne vojne. Argentina razglasi neodvisnost, tudi po letu 1942.
- 1943: Vojska poseže po oblasti. Ena izmed vodilnih osebnosti je polkovnik Juan Peron.

- 1944: Argentina prekine diplomatske stike z Japonsko in Nemčijo in jima naslednje leto napove vojno.
- 1946: Peron zmaga na predsedniških volitvah. Delavcem obljubi višje plače in socialno varnost. Njegova žena, Eva Peron (»Evita«), je zadolžena za delovna razmerja.
- 1949: Nova ustava poveča moč predsednika. Pripadniki nasprotnega režima so zaprti, neodvisno novinarstvo se zaduši.
- 1951: Peron ponovno zmaga na volitvah z ogromno prednostjo.
- 1952: Peronova žena umre za rakom. Peronova podpora začne upadati.
- 1955 Junij: poskus državnega udara mornarice je zatrt, vojska ostane zvesta Peronu.
- 1955 September: prevrat vseh treh vej oboroženih sil uspe po treh dneh bojevanja, v katerih je na tisoče ljudi izgubilo življenje. Peron odstopi in skupaj z begunci pobegne v Paragvaj in nato v Španijo. Federalna ustava iz leta 1853 je ponovno vzpostavljena.
- 1966: Ponovno je vsiljena vojaška oblast s prevratom pod podstvom generala Juana Carlosa Onganie.
- 1973: Peronova stranka zmaga na volitvah marca. Hector Campora zapriseže kot predsednik. Argentino preplavlja teroristično nasilje. Junija se Peron vrne v Buenos Aires. Campora odstopi in Peron septembra postane predsednik.
- 1974: Peron umre julija. Njegova tretja žena Isabel ga nasledi. Terorizem se stopnjuje in povzroči mnogo smrtnih žrtev. Stavke, demonstracije in visoka inflacija so vsakodnevno na sporedu.

- 1975: Inflacija zraste za več kot 300 odstotkov.
- 1976: Vojaški svet pod vodstvom generala Jorgeja Videla preide na oblast. Parlament je razrešen. Nasprotnike režima se porine v t. i. »umazano vojno«, v kateri jih na tisoče »izgine«.
- 1981: General Leopoldo Galtieri vodi vojaški režim
- 1982: April – argentinske sile okupirajo britanske Falklandske otoke, ki jih Argentina imenuje »Islas Malvinas« in si jih že dolgo lasti. Združeno kraljestvo zbere svoje sile za ponovno osvojitve otokov, kar jim uspe junija. Več kot 700 Argentinec je ubitih v bojih. Galtierija zamenja general Reynaldo Bignone.
- 1983: Argentina se vrne na civilno upravljanje. Raul Alfonsin postane predsednik. Argentina začne raziskovati »umazano vojno« in obsodi bivše vojaške vodje kršitev človekovih pravic. Inflacija je že več kot 900-odstotna.
- 1989: Carlos Menem iz Peronove stranke je izvoljen za predsednika. Uvede ekonomsko varčni program.
- 1992: Argentina uvede novo valuto – peso, ki je vezan na ameriški dolar.
- 1995: Menem je ponovno izvoljen
- 1997: Sodišče v Španiji izda ukaze za aretacijo bivših argentinskih vojaških oficirjev, obtoženih sodelovanja, ugrabitve in poboja španskih državljanov med »umazano vojno«. Argentinski zakoni ščitijo obtožene.
- 1998: Argentinski sodniki izdajo naloge za aretacije v povezavi z ugrabitvami na stotine otrok med »umazano vojno«

- 1999: Fernando de la Rúa iz levosredinske opozicije zmaga na predsedniških volitvah in podeduje 114 milijard dolarjev javnega dolga.
- 2000: Stavke in protesti proti davku na goriva. Izvoz govedine upade zaradi izbruha bolezni. Prav tako upade izvoz soje. Mednarodni denarni sklad odobri Argentini pomoč v vrednosti 40 milijard dolarjev.
- 2001: Junij – bivši predsednik Carlos Menem je obtožen vodenja »nezakonite organizacije«, ki je kršila mednarodni embargo orožja proti Hrvaški in Ekvadorju v začetku 90. let 20. stoletja. Sodišče zavrže vse obtožbe zoper njega in po petih mesecih hišnega pripora je izpuščen.
- 2001: Julij – velik del države je, zaradi splošne stavke iz protesta proti predlaganemu zniževanju stroškov države, v mirovanju.
- 2001: Oktober – peronisti iz opozicije prevzamejo nadzor nad obema domovoma parlamenta po volitvah v kongres.
- 2001: November – predsednik de la Rúa se sreča z ameriškim predsednikom Georgeem W. Bushem, da bi preprečil ekonomski kolaps Argentine. Cene delnic dosežejo rekordno nizke vrednosti.
- 2001: 20. december – predsednik Fernando de la Rúa odstopi po smrti (vsaj) 25 ljudi, ki so umrli v uličnih protestih in izgrelih.
- 2002: 1. januar – kongres izvoli senatorja iz Peronovih vrst Eduarda Duhaldeja kot začasnega predsednika. Vlada čez nekaj dni devolvira peso in konča njegovo 10-letno obdobje enakosti z ameriškim dolarjem.
- 2002: Julij – Duhalde skliče predčasne volitve za marec 2003, ki jih pozneje prestavi na april v upanju, da bo pridobil podporo za vladno spoprijemanje z ekonomsko krizo.

- 2003: Maj – Nestor Kirchen zapriseže kot predsednik. Bivši predsednik Carlos Menem je zbral največ glasov v prvem krogu, vendar se umakne še pred začetkom drugega kroga.
- 2004: April – sodnik izda mednarodno tiralico za bivšega predsednika Carlosa Menema, ki je obtožen prevare.
- 2006: Januar – Argentina vrne svoj ogromni dolg Mednarodnemu denarnemu skladu.
- 2007: Oktober – Cristina Fernandez de Kirchen je izvoljena za predsednico, ki tako na tem položaju nasledi svojega moža Nestorja Kirchna.
- 2008: Avgust – dva bivša generala sta za svoja dejanja med vojaško vladavino, znano tudi kot »umazana vojna« v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja, obsojena na dosmrtno zaporno kazen.
- 2009: Julij – stranka peronistov, na čelu s predsednico Fernandez, na volitvah izgubi absolutno večino v obeh domovih parlamenta.

Od leta 1918, ko so ekonomske težave zadele nižje sloje, so Argentino pretresali stavke in ustanavljanja skrajno desnih paravojaških organizacij, ki so vodili do političnega nasilja in večinoma nestabilnih vlad. (Skidmore in Smith, 2001, 82)

Argentinske težave z demokracijo v 20. stoletju so se postopoma začele urejati, ko je leta 1930 koalicija vojaških oficirjev in aristokratov vzpostavila provizoričen režim, čemur so sledile razmeroma nestabilne civilne vlade od leta 1932 (Skidmore in Smith 2001, 82–85). Vse od leta 1940 je argentinska politična kultura dobivala novo obliko. Vojaški predstavniki so se odločili, da se ne bodo pridružili 2. svetovni vojni, ampak bodo v vmesnem času raje zakrpali in popravili politični sistem v Argentini – vključno z razpustom kongresa. Delavci so bili zelo organizirani in visokopismeni, vendar niso

imeli učinkovite politične reprezentacije. Razmere so se zdele primerne za ponovno politično soočenje.

V tej točki pa nastopi polkovnik Juan Perón, ki je bil član GOU-ja (*Grupa Obra de Unificación* – skupina »odpadnih« oficirjev, ki so stremeli po večji politični vlogi). Na politično prizorišče je stopil leta 1943, najprej kot minister za delo, od koder je začel graditi svojo politično podporo med industrialnimi delavci. Leta 1946 je na volitvah zmagal s 54-odstotno večino in na položaju vladarja pripravljaval državno voden kapitalistični sistem. Tako je včasih tudi spodbujal stavke samo zato, da bi jih bila država nato primorana urediti (Skidmore in Smith 2001, 87). Prav tako je odkupil tuji delež v argentinski ekonomiji (britanski delež v železnicah, francoski v pristaniščih ...) in leta 1947 razglasil, da je Argentina poplačala svoj celoten tuji dolg. (Skidmore in Smith 2001, 87)

Bolj kot lastne akcije je Peronu pri njegovi priljubljenosti pomagala njegova karizmatična žena Eva Peron (t. i. Evita), ki je ustanavljala fundacije za pomoč revnim. Kmalu je imela svoje lastne podpornike, ki so jo imeli za svetnico. Njena smrt za posledicami raka je močno oklestila Peronovo podporo. S pomočjo spremembe ustave leta 1951 in njegovo ponovno izvolitvijo je ustanovil stranko peronistov, kar je pomenilo začetek mnogo bolj avtoritarnega državnega sistema (Skidmore in Smith 2001, 87). Peron je svoje vladanje naslanjal delno na pragmatičen ekonomski donos, delno pa tudi na korporativistično stabilnost, ki je poskušala zajeti tako sindikate kot vojsko. Ustanovil je obširno propagandno kampanjo, ki je vključevala elemente osebnostnega kulta in argentinskega nacionalizma (Foss 2000, 92).

Peronov režim je vrgel urok na nacionalna prizadevanja mnogih Argentinecev, kar je tudi kljubovalo poznejšemu preživetju Peronovih političnih strank. (Sweeney 2002, 107)

Razlog, da sta Juan Domingo Perón in njegova žena Evita prišla na oblast..., tam tudi ostala deset let ter nikoli zapustila src vsaj polovice argentinske populacije, se skriva v dejstvu, da sta ponudila izpolnitev argentinskih sanj. Njihovo sporočilo je bilo: »Volute za nas in prav vsak izmed vas bo zadel na loteriji.« In dejansko je za nekaj časa Argentina

spet cvetela v proizvodnji govedine in žita ter bila udeležena pri dobičku po koncu druge svetovne vojne. (Carlan 2002, 208).

Vse večje težave v gospodarstvu, povečevanje samovoljnega vladanja in nasprotovanje delov vojske so leta 1954 pripeljali do vojaškega udara, ki je Perona odstavil septembra 1955. Najprej je pobegnil v Paragvaj ter nato v Španijo, kjer je ostal dalj časa. (Halperin 1994, 94)

Naslednje vlade niso nikoli dosegle stabilnosti. Po volitvah leta 1957 in 1958 je predsednik Frondizi poskušal uveljaviti razvojni model, ki je slonel na spodbujanju kmetijstva in izvoza s povečano prisotnostjo državnih intervencij v gospodarstvu. Kljub temu je moral na koncu za pomoč zaprositi Mednarodni denarni sklad za stabilizacijo gospodarstva, istočasno pa je bil pod velikim pritiskom vojske. (Skidmore in Smith 2001, 91)

Nestabilnost v gospodarstvu je pripeljala do stavk in povečanja podpore peronističnim strankam po letu 1962. Vojska je posegla v volitve leta 1962 in eventuelno uprizorila vojaški udar leta 1966 ter tako prevzela vlado in vzpostavila birokratsko avtoritarno državo. (Skidmore in Smith 2001, 93)

Vojska pod poveljstvom generala Juana Carlosa Onganie je bila nagnjena k uničevanju nasprotnikov, nadzoru nad delavskimi organizacijami, mobilizaciji tehnokratov in iskanju tujih vlagateljev za izboljšanje gospodarstva. Vendar je bil rezultat le novi val nasilja.

Prav tako je prišlo do šokantnega povečanja političnega nasilja, kot je tajno mučenje in usmrtitve s strani vojaške vlade ter ugrabljanja in ubijanja s strani revolucionarjev. Onganijev prevrat se je začel nasilno in vsa normalna zakonska zagotovila so bila preklicana. Politika je kmalu začela sloneti na nasilju. To se je dogajalo že prej, vendar tokrat z občutno razliko. Tokrat so se tudi levičaji odločili odgovoriti z nasiljem. Revolucionarne skupine so se množile ter prav tako ugrabljanje vidnih poslovnežev in zahteve po odkupnini (Skidmore in Smith 2001, 95).

Naslednjim vojaškim voditeljem je v tem obdobju uspelo le delno stabilizirati razmere, takrat je general Alejandro Lanusse napovedal, da je bivšemu predsedniku Peronu dovoljena vrnitev v domovino. Kmalu zatem so izpeljali volitve, na katerih je Peronovo stranko sprva vodila »nadomestna oseba«, Héctor Cámpora. Leta 1973 je bil izvoljen za predsednika, se kmalu umaknil in tako naredil prostor za Perona. Peronisti so kmalu začeli pripravljati veliko pogodbo med glavnimi elementi argentinske družbe, t. i. »družbeni dogovor«, a se je vlada že kmalu zasukala radikalno levo. Ali bi ta družbeni dogovor lahko obstal, ne bomo nikoli vedeli, saj je Peron leta 1974 umrl. Njegova tretja žena Isabel je poskušala nadaljevati njegovo politiko, vendar ni imela ne karizme ne inteligence njegove prve žene Evite. Sredi 70. let je bilo argentinsko gospodarstvo ponovno v velikem šoku in tako je morala Argentina kmalu spet zaprositi za pomoč Mednarodni denarni sklad.

Leta 1976 ni prav nikogar presenetil novi vojaški udar. Od tam naprej je general Jorge Rafael Videla vodil t. i. »umazano vojno«, v kateri so odstranjevali vse politične nasprotnike. Od 10.000 do 20.000 ljudi je bilo ubitih, še okoli 10.000 pa jih je preprosto izginilo (Skidmore in Smith 2001, 97). Vojska je prodrla v vse pore družbenega življenja, nadzorovala je medije, razpuščala sindikate in vodila gospodarstvo. Da bi pridobili večjo podporo tej represivni vladi, je leta 1982 general Leopoldo Galtieri ukazal vojno za prevzem Falklandskih otokov. Argentinci so si jih že dolgo prisvajali, čeprav so bili formalno v lasti Združenega kraljestva. Čeprav so bili otoki okupirani šele kratko obdobje, je Britanija presenetljivo sprožila obširno vojaško kampanjo ter premagala argentinsko mornarico in pehoto v krvavem bojnem pohodu (Aldea in Darnel 2002, 42–49). Argentinske zračne sile so se dobro borile, vendar jim je kmalu zmanjkalo izstrelkov za uničenje britanskih ladij. Prav tako se je Galtieri nadejal morebitne podpore ZDA ali pa vsaj njene tolerance, kar pa se ni zgodilo, saj so Američani tej vojni odkrito nasprotovali.

Ko so se argentinske sile morale predati, je to pomenilo konec vojaške vladavine v Argentini. Obsežni domovinski protesti so se sprevrgli v protivvojaško mobilizacijo. Civilna uprava je bila ponovno vzpostavljena leta 1983, a je bila soočena z vrsto težav, kot so: visoka stopnja inflacije, problem izginulih, dilema o sodnem preganjanju vojske,

dolgoročna varnost Argentine in večni problem ogromnega zunanjega dolga. Leta 1989 je Peronova politična stranka zmagala pod vodstvom Carlosa Menema, ki je začel strog program zmanjševanja dolga in program privatizacije, ki je začasno izboljšal stanje gospodarstva. Predsednik Menem je nakazal, da nima nikakršnega namena preganjati vojske, in med drugim ukazal tudi ustavitev postopkov proti kršiteljem človekovih pravic med umazano vojno (Skidmore in Smith 2001, 104). Mame izginulih pa so še naprej protestirale in zahtevale odgovore.

Gospodarska rast, strukturalna ureditev MDS (Mednarodni denarni sklad), uskladitev zunanje politike z ameriško, sodelovanje z Brazilijo in Mercosurom so bili ključni elementi Menemove politike (McSherry 2000; Skidmore in Smith 2001, 106). Kljub temu so težave s korupcijo, prisotnost brezposelnosti, naraščanje razlik med bogatimi in revnimi, strah pred nadaljnjo vlogo vojske in strm padec gospodarstva leta 1999 na dan privlekli meje tako gospodarskih kot tudi političnih reform (Hudson 1999, 139).

To je privedlo do izvolitve Fernanda de la Rúa iz levosredinske opozicije leta 1999. Nasledil je velik zunanji dolg, pomanjkanje zaupanja v bančni sistem ter javno nezaupanje političnemu sistemu, zaradi česar je Argentina kmalu padla v novo družbeno krizo. Vidimo lahko, da se je argentinski politični sistem zibal sem ter tja pod različnimi družbenimi in gospodarskimi pritiski. Čeprav je bila ponovna vzpostavitev demokracije uspešna, je potrebovala močno gospodarsko zaledje, iz katerega bi lahko imeli vsi korist.

Konec leta 2001 je Argentina zašla v resne ekonomske težave. Mednarodni denarni sklad je silil Argentino v zmanjševanje zunanjega dolga ter jo prisilil v devalvacijo njene valute, ki je bila pred tem vezana na ameriški dolar. Prvega novembra 2001, ko so se ljudje zbal, da bo peso devalviran, so množično dvigovali bančne depozite, kar je vodilo do bega kapitala v tujino. Minister Domingo Cavallo je pripravil ostro ureditev glede dvigovanja denarja, s čimer je zamrznil prihranke v domači valuti srednjega razreda Argentine, dolarski računi bogatih pa so bili nedotaknjeni oziroma varni pred devalvacijo.

Prišlo je do socialnih nemirov, ki so terjali desetine mrtvih. Minister Domingo Cavallo je odstopil, a tudi to ni preprečilo padca administracije predsednika de la Rue, ki je 20. decembra odstopil. Vmesni vladajoči je postal predsednik senata, dokler ni kongres za predsednika izvolil Adolfa Rodrigueza Saaja, da bi dokončal mandat predhodnika. Vendar je v težkih razmerah Saa teden dni pozneje odstopil ter začasno vladavino prepustil predsedniku poslanske zbornice (ker se je v senatu pravkar odvijala letna rotacija predsednika).

Končno je, v januarju 2002, narodni kongres za predsednika izvolil peronista Eduarda Duhaldeja, poraženega kandidata na zadnjih volitvah. Peso je bil najprej devalviran za 29 odstotkov, pozneje (do julija 2002) pa je nacionalna valuta izgubila toliko vrednosti, da je znašala le še četrtno prejšnje vrednosti.

Predsednik Duhalde se je moral spopasti z državo v globoki krizi. Njegova administracija se je morala ukvarjati z vrsto protestov (srednji razred – *cacerolazos* ter brezposelni – *piqueteros*), kar pa je urejala z razmeroma miroljubnimi metodami in najmanjšo možno mero prisile. Ker je bila zlasti inflacija največja težava, je predsednik izbral ekonomista Roberta Lavagna za gospodarskega ministra, ta pa je s svojimi ukrepi in reformami spravil inflacijo pod nadzor.

Leto pozneje je bil Duhalde prepričan, da je svoje naloge opravil, ter je, tudi zaradi pritiskov določenih političnih dejavnikov, razpisal volitve, ki so na oblast, v aprilu 2003, pripeljale Nestorja Kirchnerja, peronista levega centra in guvernerja pokrajine Santa Cruz. Kirchner (funkcijo je nastopil 25. maja 2003) je reorganiziral poveljstvo vojske, preklical kontroverzna zakonska določila, ki so varovala pred pregonom člane diktatorskega režima iz obdobja med 1976 in 1983, ter na položaju ohranil gospodarskega ministra Lavagna. Kirchnerjevo obdobje je bil čas ponovnega gospodarskega vzpona Argentine.

V decembru 2007 je prevzela mesto predsednice (od svojega moža) Cristina Fernandez de Kirchner, potem ko je na volitvah dobila 44 % glasov. Obdržala je mnogo ministrov iz vlade svojega moža, vendar je napovedala, da bo izpeljala potrebne reforme. Oblikovati je nameravala novo ministrstvo za znanost in tehnologijo, da bi vzpodbudila inovacije, sprejeti dodatne ukrepe za ureditev inflacije ter pridobiti dodatne investicije iz

tujine. Izrazila je tudi željo po večjem povezovanju in sodelovanju tako z ZDA kakor tudi z Evropo in Brazilijo.

Ko je v letu 2008 predlagala nov sistem obdavčevanja za kmetijske pridelke, ki jih Argentina izvažata, je prišlo do hudih protestov (Buenos Aires se je zaradi gorečih površin na poljih v okolici glavnega mesta dušil v dimu), ki so trajali 129 dni. Šlo je za poskus, da zadržijo pridelke v državi za prehrano prebivalstva in jih ne namenijo izvozu (za kmete po ugodnejši, višji ceni) za gorivo v tujino. Obdavčitev je bila v končni fazi zavrnjena, v senatu je proti glasoval celo sam podpredsednik.

6.2 Brazilija

V času, ko so Napoleonove čete zavzele Portugalsko, je kralj Janez VI. (leta 1807) pobegnil v Brazilijo. Po njegovem prihodu v Rio de Janeiro leta 1808 je to mesto postalo prestolnica portugalskega imperija. Brazilija je postala kraljevina, z enakim statusom kot Portugalska. V letu 1821 se je kralj vrnil na Portugalsko, svojega sina pa je pustil kot regenta v Braziliji. Nova politika Portugalske do Brazilije, ki je povečevala kolonialne omejitve, je povzročila široke nemire. (G. Freyre 1970, 29)

Mladi princ je končno prisluhnil ljudstvu ter 7. septembra 1822 na obrežju reke Ipiranga postal Pedro I., cesar Brazilije, ki pa je pozneje, v letu 1831, abdiciral v korist svojega sina Pedra II.

Vladavina tega popularnega vladarja je vzpostavila temelje moderni Braziliji. Ambicije, ki so bile uperjene proti jugu, so bile krive, da se je država v letih 1851–52 vpletla v vojno proti argentinskemu diktatorju Juanu Manuelu de Rosasu ter pozneje tudi v vojno trojne alianse proti Paragvaju. Brazilija je imela le malo od obeh vojn: mnogo večjega pomena je bilo povojno nezadovoljstvo v vojski kakor tudi začetki velikega prihoda Evropejcev, kar je jugovzhodni del Brazilije vzpostavilo kot ekonomsko srce naroda. Zgrajene so bile ceste in železnice, tako da ima ta del Brazilije še danes odlične transportne povezave.

Trgovina s sužnji je bila v Braziliji odpravljena v letu 1850, zakon o postopni emancipaciji pa je bil sprejet leta 1871. Leta 1888, ko je bil Pedro II. v Evropi in je v Braziliji vladala njegova hči Izabela, je bilo suženjstvo v celoti ukinjeno. Lastniki plantaž pa so nato svojo podporo imperiju odrekli ter omogočili republikanskim silam, ob pomoči vojske, ki je bila nezadovoljna z vladarjem, da so zmagali. (E. B. Burns 1980, 64)

V letu 1889 je bila z nekrvavo revolucijo vzpostavljena republika s prvim predsednikom maršalom Manuelom Deodoro da Fonescom. Rivalstvo med vojsko ter vlado pa je ostalo, še posebej v času nepopularnega naslednika Fonesca, jakobinca maršala Florianda Peixota.

Na gospodarskem področju pa je povečano svetovno tržišče za kavo ter kavčuk konec 19. stoletja prispevalo h gospodarski blaginji v Braziliji.

Nove plantaže kavčuka v jugovzhodni Aziji so ustavile izvoz kavčuka iz Brazilije ter po letu 1912 resno prizadele gospodarstvo amazonske regije. Brazilija je z vstopom v vojno oktobra 1917 v svetovni vojni sodelovala na strani sil alianse. V letu 1930 je prišel na oblast z državnim udarom Getulio Vargas, ki je izvedel vrsto ukrepov, v želji, da država ne bi bila toliko odvisna le od proizvodnje in prodaje kave. S spremembo ustave ter z vzpostavitvijo oblike korporativne države je centraliziral vlado ter začel pospešeni razvoj bazične industrije ter diverzifikacije poljedelstva. Njegovi mehki diktatorski prijemi in pravila, čeprav so v določeni meri vzbujali nasprotovanje, pa so prispevali k novemu zavedanju nacionalnosti, kar je razvidno tudi v umetnosti – tako v slikarstvu Candida Portinaria kakor tudi v glasbi Heitorja Villa-Lobosa. (F. de Azevedo 1971, 209).

Druga svetovna vojna je v Braziliji povzročila ponoven vzpon gospodarstva – zlasti zaradi kavčuka in mineralov. Država se je zaveznikom priključila v letu 1942, potem ko je skoraj že podprla Nemčijo, ter se aktivno vključila tudi v vseameriško politiko. V letu 1945 je vojska prisilila Vargasa k odstopu, za predsednika pa je bil izvoljen general Euriko Gaspar Dutra. Brazilski gospodarski vzpon je bil okužen z inflacijo in to dejstvo je omogočilo Vargasu, da je bil spet izvoljen v letu 1950. Njegova druga vladavina je bila zaznamovana z ekonomskimi težavami ter notranjepolitičnimi boji in pod pritiskom

vsega je leta 1954 naredil samomor. Juscelino Kubitschek je bil naslednjega leta izvoljen za predsednika in v času njegove vladavine je bilo začelih veliko pomembnih projektov – tako izgradnja Brasílie, novega glavnega mesta, kakor tudi avtocest ter pomembnih vodnih jezov.

Brasília je postala glavno mesto države 21. aprila 1960, njena izgradnja pa je nakazala željo po večjem razvoju notranjosti države. (P. McDonough 1981, 87).

Od leta 1960 so si predsedniki oziroma vladajoči sledili v naslednjem vrstnem redu:

- 1960 Janio da Silva Quadros, ki se je pokazal za zelo avtokratskega ter je odstopil po le sedmih mesecih.
- 1961 ga je nasledil dotedanji podpredsednik Joao Goulart – njegovo levo umerjeno vladavino so oteževale politične in gospodarske težave, leta 1964 je bil zamenjan z državnim udarom.
- 1964 je bil izvoljen general Castelo Branco. Naslednje leto so bila predsednikova pooblastila bistveno razširjena, politične stranke pa razpuščene.
- 1967 je bila sprejeta nova ustava, Castelo Branco pa je nasledil maršal Costa e Silva. Naslednje leto (1968) je slednji razpustil kongres ter uvedel vladavino enega človeka.
- 1969 leta je Costa e Silva nasledil general Emilio Garrastazu Médici. Terorizem, tako z leve kot tudi z desne, je v tem obdobju postal vsakdanjost. Vojaška policija je odgovarjala na napade gverilcev z razširjenim mučenjem ter z oblikovanjem enot smrti.
- 1974 je Médici nasledil general Ernesto Geisel, vendar je v tem času Brazílija že bila največji svetovni dolžnik.
- 1977 je Geisel razpustil kongres ter uvedel vrsto ustavnih in volilnih reform.
- 1979 do 1985 je obdobje velikega gospodarskega razvoja ter vladavine generala Joao Baptiste de Oliveira Figueiredoja. Kljub ekonomskemu napredku pa je vojska v tem obdobju še vedno obvladovala vlado.
- 1985 je bila spet vzpostavljena civilna vlada, s predsednikom Josejem Sarneyem na čelu, tudi nepismeni državljani so dobili pravico do volitev. Sarneyeve reforme so bile v začetku uspešne, vendar je stopnjevana inflacija privedla do protivladnih protestov.
- 1988 je bila uveljavljena nova ustava, ki je skrajšala delovnik, predvidela pravico do združevanja in pravico do stavke ter podelila veliko pristojnosti, še

- posebej davčnih, posameznim zveznim državam in tako okrepila federativne značilnosti. (Ferfila 2008, 392)
- 1990 je bil na volitvah izbran predsednik Collor de Mello, ki je na podlagi mednarodnega pritiska začel zaščito amazonskega pragozda ter zaščito avtohtonih prebivalcev (Yanomami).
  - 1992 je Collor postal prvi demokratično izvoljeni predsednik, a je bil prisiljen v odstop zaradi koruptivnih dejanj v njegovem vladnem kabinetu. Ko je odstopil, so mu začeli soditi, začasno ga je nadomestil podpredsednik Itamar Augusto Franco. V letu 1994 je Collorja vrhovno sodišče oprostilo obtožb, vendar se je vrnil v politično življenje šele leta 2001.
  - 1994 je bil za predsednika izbran Fernando Henrique Cardoso, ki je svoj mandat nastopil januarja 1995. Njegova vlada je zmanjšala državni nadzor nad gospodarstvom ter privatizirala državna podjetja in komunikacije, naftno industrijo, rudarstvo in proizvodnjo elektrike. S pomočjo nove in stabilne valute je Cardosu uspelo obrzdati inflacijo: podpisal je tudi dekrete o ekspropriaciji novih zemljišč od zasebnikov ter jih razdelil revnim brez zemlje.
  - 1998 je bil Cardoso ponovno izvoljen, a tudi soočen z ekonomsko krizo, primankljajem proračuna ter zmanjšanjem državnih deviznih rezerv. Konec leta 1998 je za posojilo prosil Mednarodni denarni sklad, ki je kot pomoč prispeval 42 milijard dolarjev. Brazilija je začela poseben program omejevalne ekonomske politike, ki je imela v naslednjem letu vidne rezultate ter ponovno privedla do ekonomske rasti.
  - V letu 2001 je prišlo do vrste korupcijskih škandalov, na vse skupaj pa je vplivala tudi energetska kriza, ki je imela za posledico redukcije električne energije med majem 2001 ter marcem 2002.
  - 2002 je oblast prevzel Lula da Silva, vodja opozicijske Delavske stranke.
  - V letu 2004 je vlado da Silve močno prizadela finančni škandal v času volitev, zaradi naraščajoče brezposelnosti pa je izgubila tako podporo ljudstva kakor tudi podporo kongresa.
  - V juniju 2005 je prišlo do nove afere, saj je bilo več visokih uradnikov delavske stranke obtoženih kupovanja glasov nekaterih njihovih koalicijskih partnerjev. Posledica obtožb je bil odstop vodje predsednikove ekipe, vodje delavske stranke in njenega blagajnika.

- V maju 2006 je v Sao Paulu prišlo do krvavih obračunov med tolpmi kriminalcev, ki so hoteli doseči izpustitev njihovih zaprtih vodij, ter med policijo. Ta oblika bojev je razkrila vrsto pomanjkljivosti v brazilskem pravosodnem sistemu, vključno s korupcijo v zaporih ter s policijskim neupoštevanjem pravnih norm.
- Oktobra 2006 v prvem krogu niso izvolili predsednika. Da Silva je sicer zmagal, ni pa dobil zahtevane večine glasov: njegova kampanja je bila ponovno zaznamovana s koruptivnimi škandali njegove delavske stranke ter njegovega volilnega odbora. Njegov nasprotnik, Geraldo Alckmin, predhodni guverner države Sao Paolo, pa je bil v slabšem položaju zaradi nedavnih nemirov v njegovi državi. Ko sta se pomerila ponovno, konec meseca, je da Silva gladko zmagal, saj je dobil kar 60 odstotkov vseh glasov.

6.3 Mehika

Po invaziji na Španijo, ki jo je Napoleon izvedel leta 1807 (in v Španiji na prestol postavil svojega brata Jožefa), so mehiški konservativci ter bogati veleposestniki, ki so podpirali špansko burbonsko kraljevo družino, pokazali odpor do primerjalno liberalnih Napoleonovih politik. Tako je bila v Mehiki oblikovana neobičajna povezava – *liberalci*, ki so želeli demokratično Mehiko, ter *konservativci*, ki so želeli, da bi Mehiko vodili Burboni ter tako vzpostavili status quo ante. Ti dve opciji sta si bili enotni le v tem, da mora Mehika dobiti neodvisnost ter sama odločati o svoji usodi.

Upošteva dejstvo, da je bila Španija zelo prizadeta zaradi okupacije Napoleonove armade, je Miguel Hidalgo y Costilla, katoliški duhovnik španskega rodu zelo naprednih nazorov, objavil neodvisnost Mehike od Španije. V malem mestu Dolores je 16. septembra 1810 z razglasom, imenovanim Krik Dolores (Grito de Dolores), razglasil neodvisnost. To dejanje je sprožilo dolgo vojno, prvi uradni dokument o neodvisnosti pa je bil Slavnostno dejanje deklaracije o neodvisnosti Severne Amerike, ki ga je leta 1813 podpisal kongres Anahuaca. Vse navedeno je končno privedlo do uradnega priznanja neodvisnosti od Španije leta 1821 ter omogočilo ustanovitev prvega

mehiškega imperija. Kakor mnogi drugi začetni vodje gibanja za mehiško neodvisnost je bil tudi Hidalgo zaprt ter pozneje usmrčen.

Zelo pomembni v času mehiške vojne za neodvisnost so bili Jose Maria Morelos, Vicente Guerrero in general Agustin de Iturbide. Vojna za neodvisnost je trajala enajst let, vse dokler čete osvobodilne armade niso vkorakale v Ciudad de Mexico leta 1821. Tako je bila, čeprav je bila neodvisnost od Španije razglašena že leta 1810, neodvisnost dokončno dosežena šele leta 1821 – s Pogodbo iz Cordobe, ki je bila podpisana 24. avgusta 1821 v Cordobi, Veracruz. Na španski strani je pogodbo podpisal Juan de O Donoju, na mehiški strani pa Agustin de Iturbide.

V letu 1821 se je Agustin de Iturbide, bivši španski general, ki je zamenjal strani v boju za borbo za mehiško neodvisnost, razglasil za cesarja. Uradno čisto začasno z namenom, da bi član evropskega dvora postal mehiški vladar. Protesti proti Iturbideju v letu 1823 pa so povzročili nastanek Združenih mehiških držav. Leta 1824 je »Guadalupe Victoria« postal prvi predsednik nove države – njegovo pravo ime je bilo sicer Felix Fernandez, vendar je izbral novo ime iz simbolnih razlogov. Guadalupe, zaradi zahvale Naši Gospe iz Guadalupe, ter Victoria, ker to pomeni »zmaga«.

(Answers 2009)

Po razglasitvi neodvisnosti Mehike je bilo tudi več drugih španskih posesti v Srednji Ameriki, ki so razglasile svojo neodvisnost, vključenih v Mehiko v letih 1822 in 1823, (z izjemo Chiapasa in nekaj drugih držav). Severne pokrajine so bile dokaj izolirane ter so se ekonomsko in politično razvijale drugače, zlasti zaradi pogostih napadov Komančev. V dvajsetih letih devetnajstega stoletja, ko so Združene države začele izvajati svoj vpliv v tej regiji, se je Nova Mehika že začela spraševati glede lojalnosti Ciudadu de Mexico. V obdobju mehiško-ameriške vojne so velike dele severne Mehike sistematično oplenili Komanči, kar je povzročilo obubožanje, politična nesoglasja ter splošno frustracijo glede nezmožnosti (ali zaradi pomanjkanja hotenja?) mehiške vlade, da bi se uprla Komančem.

Kmalu po dobljeni neodvisnosti od Španije je mehiška vlada – v želji, da bi bil severni del države bolj obljuden – dodelila velike površine zemlje območij Coahuila in Tejas tisočem imigrantov z družinami iz Združenih držav. Seveda pod pogojem, da se spreobrnejo v katolicizem ter sprejmejo mehiško državljanstvo. Vlada je prepovedala

tudi uvoz sužnjeve, kar pa v praksi ni bilo vedno upoštevano. Glavni dejavnik pri odločitvi, da Američanom dovolijo naselitev v Teksasu, je bilo upanje, da se bodo zaradi tega ti uspešno upirali napadom Komančev. Tako sprejem mehiškega državljanstva kot tudi ščit proti Komančem – nič od tega ni delovalo. Naseljenci so se naselili na območjih, ki so bila razmeroma varna, ter nezmožnost ukrepanja mehiških oblasti izrabili za odločitev o neodvisnosti.

Vlada na novo neodvisne Mehike je hitro prišla v spor s silami republikancev, ki jih je vodil Antonio Lopez de Santa Anna. Prva republika je bila ustanovljena z Guadalupejem Victoriem kot prvim predsednikom, ki ga je nasledil Vicente Guerrero. Ta je dobil elektorske glasove, a izgubil glasove ljudstva. Mehiška ustava je bila v tedanjem obdobju zelo podobna ustavi ZDA, vendar je večina prebivalstva ni odobraval. Konservativna stranka je videla možnost vpliva na vlado ter sprožila revolucijo pod vodstvom Anastasia Bustamanteja, ki je tudi postal predsednik med leti 1830 ter 1832. Federalisti so zaprosili generala Antonia Lopeza de Santa Anno, da zamenja Bustamanteja, kar je tudi storil ter nato razglasil generala Manuela Gomeza Pedraza za »pravega« predsednika. Razpisane so bile volitve in Santa Anna je v letu 1832 začel svoj mandat. Svoja politična prepričanja je stalno spreminjal (predsednik je bil kar enajstkrat!), leta 1834 pa je razveljavil zvezno ustavo, kar je sprožilo odpor v pokrajinah Yucatan ter Coahuila in Tejas – obe pokrajini sta razglasili neodvisnost od centralne oblasti. Po pogajanjih ob prisotnosti vojske Santa Anne je Yucatan ponovno priznal mehiško suverenost, vojska Santa Anne pa se je obrnila k severnemu uporniku. Prebivalci Tejasa, ki so sebe imenovali Teksašani in ki so jih vodili v glavnem pred kratkim prispeli angleško govoreči naseljenci, so v Washingtonu razglasili neodvisnost od Mehike, kar je pomenilo rojstvo Republike Teksasa. Teksaška vojska je premagala mehiško armado leta 1836, nato pa so Teksašani leta 1845 odločili, da se pridružijo ZDA. To je bilo sprejeto tudi v ameriškem kongresu, stvar pa je podpisal tudi predsednik John Tyler.

Veliko predsednikov, diktatorjev in drugih je prišlo in odšlo v dolgem času nestabilnosti, ki je v Mehiki dominirala v devetnajstem stoletju. Ena najpomembnejših oseb druge četrtine stoletja je bil diktator Antonio Lopez de Santa Anna.

Santa Anna je bil mehiški voditelj v obdobju konflikta s Teksasom, pozneje pa tudi med vojno med ZDA in Mehiko (1846–48). Potem ko so ZDA priznale državnost Teksasa, so svoje čete poslale v Teksas, da bi zavarovala ozemlja, ter nato ignorirale pozive Mehike, naj umakne vojsko. Mehika je imela to potezo za poseg ZDA v njene notranje zadeve zaradi podpore uporniški pokrajini.

Razhajanje glede meja je povzročilo, da je bil spopad neizbežen. Mehiške čete so napadle in ubile več ameriških vojakov ter zajele skupino vojakov med rekama Rio Grande in Nueces River – kot odgovor je ameriški predsednik James K. Polk zahteval uradno razglasitev vojne, kar je 13. maja 1846 tudi storil. Mehika pa je formalno vojno napovedala deset dni pozneje. Tako je prišlo do vojne, ki je trajala dve leti, vse do zmage Združenih držav Amerike. Formalni konec vojaških spopadov je bil dosežen s pogodbo Guadalupe-Hidalgo, kjer je bila določena obveznost Mehike. Ta je morala za 15 milijonov dolarjev prodati svoja, večinoma prazna severna ozemlja. V naslednjih desetletjih so jih ZDA naselile ter na njih ustanovile države Kalifornijo, Wyoming, Idaho, Oklahomo, Nevado, Utah, Arizono, Novo Mehiko in Kolorado.

Glavni razlog za mehiški poraz so bile težavne notranje razmere, ki so prispevale k slabi enotnosti ter slabi organizaciji za uspešno obrambo.

V letu 1853 je Mehika prodala ZDA večinoma neobljudena ozemlja, kjer sta danes Arizona in Nova Mehika. Zemljo je prodal predsednik Santa Anna, da je pridobil osebno korist ter poplačal stroške vojske.

V letu 1855 so Santo Anno, ki je bil v tem obdobju spet na oblasti, zamenjali liberalci, kar je bilo poimenovano kot *revolucija iz Ayutla*, zamenjal pa ga je zmerni liberalec Ignacio Comonfort. Zmerni (*Moderados*) so poizkušali najti vmesno pot med narodnimi liberalci in konservativci.

V času vladavine Comonforta je bila napisana nova ustava – ustava iz leta 1857. V tej je Cerkev ohranila vse svoje privilegije in dohodke, vendar v nasprotju s predhodnimi ustavami ni opredelila katoliške vere kot edine vere v državi. Taka ureditev pa ni bila po volji konservativcev – Comonfort ter člani njegove administracije so bili izobčeni in napovedali so upor. Vse navedeno je privedlo do *reformne vojne*, ki je trajala od decembra 1857 pa do januarja 1861. Ta državljanska vojna je bila vedno bolj krvava, posledica pa je bila polarizacija nacionalne politike. Veliko *zmernih* je pristopilo k

liberalcem v prepričanju, da je velik vpliv Cerkve treba omejiti. Istočasno so imeli tudi liberalci in konservativci vsak svojo vlado, konzervativci v Ciudadu de Mexico, liberalci pa v Verakruzu. Vojna se je končala z zmago liberalcev, liberalni vodja Benito Juarez pa je preselil svojo administracijo v Ciudad de Mexico.

V letu 1860 so Mehiko ponovno vojaško okupirali, tokrat Francija – Habsburžan Ferdinand Maksimilijan Avstrijski je bil s pomočjo Cerkve ter konservativnih elementov višjega sloja prebivalstva okronan za cesarja Maksimilijana I. Mehike.

Cesar in njegova soproga, Karlota Mehiška (sicer sestrična angleške kraljice Viktorije), sta se naselila v gradu Chapultepec in pozneje tudi posvojila dva vnuka prvega mehiškega cesarja, Augustina I. Cesarski par je videl, kako so bili obravnavani ljudje v Mehiki, še posebej Indijanci, zato sta želela doseči zagotovitev človekovih pravic. Želela sta, da bi bila Mehika za Mehičane, in nista imela enakih idej kot Napoleon III., ki je bil zainteresiran le za izkoriščanje bogatih rudnikov na severovzhodu države.

Cesar Maksimilijan I. je želel omejeno monarhijo, kjer bi si oblast delil z demokratično izvoljenim kongresom. A ta ideja je bila za konservativce preveč liberalna, liberalci pa so odklanjali sprejem monarhije, vendar so Maksimilijana z nekaj privrženci puščali v Mehiki. Predsednik Benito Juarez pa je ohranjal delovanje zvezne vlade v obdobju francoske intervencije, ki je Maksimilijana ustoličila.

Sredi leta 1867, po več porazih v vojni proti republikanski armadi ter manjši podpori Napoleona III., je bil Maksimilijan ujet in Juarezovi vojaki so ga ubili. Od tedaj je Juarez ostal na svojem položaju vse do smrti v letu 1872.

V letu 1867 je bila republika ponovno vzpostavljena, Juarez pa je bil ponovno izvoljen in lahko je nadaljeval svoje reforme. V letu 1871 je bil izvoljen drugič, po njegovi smrti leto pozneje pa ga je nasledil Sebastjan Lerdo de Tejada.

Leta 1876 je bil Lerdo, s tem ko je porazil Porfiria Diaza na volitvah, ponovno izvoljen. Diaz se je upiral vladi, a mu je pozneje uspelo vreči Lerdo iz pozicije, ter bil ponovno imenovan za predsednika. Tako se je začelo obdobje več kot tridesetletne vladavine Diaza (od 1876 do 1911). To obdobje relativne blaginje in miru je znano kot obdobje *Porfiriato*. V tem času je bila, kot posledica velikih tujih vlaganj, v veliki meri zgrajena

državna infrastruktura. Istočasno pa je to obdobje znano tudi po socialni neenakosti ter po nezadovoljstvu delavskih množic.

Leta 1910 se je 80-letni Diaz odločil ponovno kandidirati na volitvah. Bil je prepričan, da je že zdavnaj izločil vse opozicijske sile v Mehiki, a se je motil. Francisco I. Madero, intelektualec iz bogate družine, se je odločil za protikandidaturo in, kljub dejstvu, da ga je dal Diaz zapreti, hitro dobil podporo javnosti.

Ko so bili uradni rezultati volitev sporočeni, je bilo objavljeno, da je Diaz premočno zmagal, skoraj z vsemi volilnimi glasovi, Madero pa naj bi dobil le nekaj sto glasov v celotni državi. Ta goljufija je bila vsej javnosti preveč očitna, zato so kmalu izbruhnili neredi. Madero, ki mu je uspelo pobegniti v San Antonio v Teksasu, je 20. novembra 1910 pozval Mehičane, naj se upro Diazu. To je povzročilo začetek t. i. *mehiške revolucije*.

Revolucionarne sile so kmalu premagale zvezno vojsko, vodje teh revolucionarnih sil pa so bili Emiliano Zapato na jugu, Pancho Villa in Pascal Oroscó na severu ter Venustiano Carranza. Porfirio Diaz je odstopil leta 1911, za »mir v deželi«, in odšel v izgnanstvo v Francijo, kjer je umrl leta 1915.

Revolucionarni vodje so imeli zelo različne poglede glede prihodnjega razvoja države – bili so tako liberalnih nazorov, kot npr. Madero, kakor tudi radikalnih, kot npr. Emiliano Zapato in Pancho Villa. Posledica teh različnih nazorov je bila težavna vzpostavitev vlade, iz tako različnih oseb, zato je prišlo do borbe za oblast, ki je trajala več kot dvajset let. Čeprav to obdobje nekateri še uvrščajo med mehiško revolucijo, pa je v bistvu šlo za državljansko vojno.

Po odstopu Diaza je bil leta 1911 za predsednika izvoljen Madero, vendar ga je že leta 1913, s pomočjo tedanjega ameriškega veleposlanika v Mehiki, odstavil in dal ubiti Victoriano Huerta. Huerta je bil pred tem general Diaza, bil pa je zelo brutalen ter zato kmalu izgubil podporo v državi. Že leta 1915 ga je z udarom zamenjal Venustiano Carranza, ki je bil pred tem revolucionarni general. 5. februarja 1917 je razglasil novo ustavo Mehike, ki je še vedno v veljavi.

Devetnajstega januarja 1917 je v Mehiko prispel nemški telegram, v katerem je bila predlagana vojaška akcija, če bi ZDA napovedale vojno Nemčiji in vstopile v I. svetovno vojno. V telegramu je bila Mehiki ponujena pomoč v denarju ter pomoč pri ponovni pridobitvi ozemelj, izgubljenih v mehiško-ameriški vojni, predvsem države Teksas, Nova Mehika in Arizona. Carranza je formalno odklonil Zimmermannovo ponudbo 14. aprila 1917, ko so ZDA že napovedale vojno Nemčiji.

Leta 1920 je predsednik postal Alvaro Obregon, bivši zaveznik Carranze, ki je v največji možni meri zadovoljil pričakovanja različnih slojev tedanje družbe (razen najbolj reakcionarnih ter veleposestnikov) in uspešno izvajal socialno liberalizacijo. Zlasti z omejevanjem vloge Cerkve, z izboljševanjem izobraževanja ter z delovanjem za vzpostavitev državljanskih pravic žensk.

V obdobju med 1926 in 1929 je prišlo do oboroženega ljudskega upora proti antikatoliški vladi, natančneje proti antikatoliškim določilom ustave iz leta 1917. Ta krščanska vojna se je končala diplomatsko, predvsem zaradi velikega vpliva ambasadorja ZDA. Vendar je konflikt zahteval kar 90.000 mrtvih, od tega 56.882 na strani zveznih sil ter okrog 30.000 na nasprotni strani.

Leta 1929 je tedanji predsednik, general Plutarco Elias Valles, ustanovil Mehiško nacionalno stranko (PNM), ki se je pozneje preimenovala v Institucionalno revolucionarno stranko (PRI). Ta je državi vladala vse do konca 20. stoletja. Mehiški nacionalni stranki je uspelo prepričati večino preostalih revolucionarnih generalov, da so razpustili svoje osebne čete ter da je prišlo do ustanovitve mehiške armade (nekateri celo menijo, da je bila šele s tem dejanjem dejansko končana mehiška revolucija).

Institucionalna revolucionarna stranka je vzpostavila nov tip vladavine pod taktirko Caudille, vojaškega vodje, ki je delovala v korist delavcev, kmetov in uslužbencev. Vse od njene ustanovitve v letu 1929 pa do 2. junija 2000, torej celih 71 let, je PRI monopolizirala vse politične položaje, leta 2000 pa je bil Vicente Fox iz opozicijske Zveze za spremembe ob podpori Stranke za narodno akcijo izvoljen za predsednika. (Answers 2009)

V letu 1934 je na oblast prišel predsednik Lazaro Cardenas ter v Mehiko vpeljal ogromne spremembe. 1. aprila 1936 je v izgnanstvo poslal Callesa, zadnjega generala z ambicijami diktature, ter s tem odstranil vojsko iz procesov vladanja. V njegovi stranki

mu je uspelo doseči enotnost in prav zato ji je bilo omogočeno večdesetletno vladanje. V letu 1938 je nacionaliziral naftno industrijo, nato še proizvodnjo elektrike, ustanovil je Nacionalni politehnični institut ter dal azile španskim beguncem (zaradi španske državljanske vojne), začel je zemljiške reforme ter razdelil brezplačne učbenike za otroke. Sledila sta predsednika Manuel Avila Camacho ter Miguel Aleman Valdes.

Obdobje naslednjih štirih desetletij (vse do osemdesetih let 20. stoletja) je opredeljeno kot obdobje *mehiškega ekonomskega čudeža*. Razvoj Mehike (sicer iz zelo nizke začetne ravni) je bil zelo velik, kljub začetnemu obdobju, ki je sovpadalo z veliko svetovno recesijo. Prevzetje pravic nad rudninami ter poznejša nacionalizacija naftne industrije (v času predsednika Lazara Cardenas del Ria) so bili učinkoviti ukrepi. (Aguilar 1996, 58)

Vendar je imelo gospodarstvo pozneje večkrat hude težave. Socialni nemiri so v šestdesetih letih dosegli vrhunec s pokolom v Tlatelolcu leta 1968, v ekonomsko kriznih letih 1976 in 1982 je bil dvakrat devalviran mehiški peso. Dodatne – splošne, socialne in ekonomske – težave je povzročil tudi katastrofalni potres 19. septembra 1985, ki je terjal okrog 30.000 žrtev in ogromno gmotno škodo.

S 1. januarjem 1994 je Mehika postala polnopravna članica Severnoameriškega sporazuma o prosti trgovini (NAFTA), kar je povzročilo nasprotovanje ter krajše konflikte. 23. marca 2005 pa so izvoljeni predstavniki navedenih držav podpisali pogodbo o varnostnem in razvojnem sodelovanju Severne Amerike.

V zdajšnjem času je Mehika obravnavana kot država s svobodnim tržnim gospodarstvom, z obliko moderne in delno tradicionalne industrije in kmetijstva, v kateri vedno bolj prevladuje zasebni sektor. V letu 2009 je predsednik Felipe Calderon Hinojosa (član konservativne Stranke narodne akcije), čeprav posamezniki zagotavljajo, da ni resnično dobil volilnega boja: njegov protikandidat Andres Manuel Lopez Obrador (kandidat leve Stranke demokratične revolucije) sebe namreč imenuje kar »legitimni predsednik«.

7 ZAKLJUČEK

Demokracija je velikanska izkušnja človeštva. Povezana je z zgodovinskim iskanjem svobode, pravice ter materialnega in duhovnega napredka. Kakršna koli je že bila oblika ali rezultat, iskanje svobode, pravičnosti ter napredka, je razvidno v celotni socialni zgodovini človeštva. Celo v najtežjih okoliščinah je bila bitka za svobodo stalnica, tako že od sužnjev do svobodnih oseb pa vse do današnjega vsakodnevnega boja za enakost. Vendar imamo vsi ljudje tudi druge nagone, enako življenjske kot predhodno omenjene: nagon po dominaciji ter po oblasti, ki dovoljuje samo realizacijo dominacije. V veliki meri se naša življenja v družbi gibljejo okrog teh temeljnih nagonov: vemo, da bo tam, kjer ni svobode, pravice in napredka, prišlo do borbe za dosego ciljev. V tej borbi pa se soočajo interesi, mnenja in metode. Naše iskanje svobode, pravičnosti in napredka ter boj za oblast, ki se odvija, kadar eni in drugi želimo doseči svoje cilje, so privedli do različnih oblik organizacije v družbi. Ena teh oblik je demokracija.

Demokracija se je spremenila v sinonim za svobodo in pravičnost. Sama je tako cilj kakor tudi orodje. V svojem bistvu vsebuje vrsto postopkov za dostop in za izvajanje oblasti, vendar je, tako za moške kot za ženske, tudi sama rezultat teh postopkov.

»Pravzaprav je sama zasnova demokracije v “zahodni inačici” do neke mere vprašljiva. Demokracijo razume v precej izkrivljeni obliki, znani kot republika, kjer vladajo izvoljeni predstavniki državljanov, ne pa ljudje sami. Predstavniki so tisti, ki oblikujejo zakone in politike – predstavniška, ne pa neposredna demokracija.« (Ferfila, 2008, 147)

V Latinski Ameriki je bila dosežena *demokracija volilcev* ter njene temeljne pravice. V zdajšnjem času pa gre za korak naprej – za *državljsko demokracijo*. Prva je prinesla svoboščine in pravice za odločanje o ljudeh samih. Druga, danes še polna pomanjkljivosti, je tista, ki napoveduje in napreduje do točke, ko bo celota vseh pravic Latinskoameričanov učinkovita. Ta je tista, ki državljanom Latinske Amerike omogoča prehod od volilcev do državljanov; tista, ki uporablja politične svoboščine kot vzvod za vzpostavitev civilnega in socialnega državljanstva.

V Latinski Ameriki, v obdobju dveh stoletij neodvisnega življenja, se je demokracija rodila in umrla večdesetkrat.

V določilih ustav je bila zagotovljena, v praksi pa negirana. Vojne, tiranije ter kratka obdobja pomladi so sestavljali velik del te neodvisne zgodovine. Latinska Amerika je verjetno tisti del sveta, ki je imel v zadnjih dveh stoletjih največ obdobj prekinitev demokracije ter ponovnih bojov za njeno vzpostavitev.

V nekaterih državah Latinske Amerike so že prej obstajali večstrankarski politični režimi, vendar niso imeli praktično nobene naslonitve na svoje družbe in nobenega sodelovanja množic. Takšna formalna demokracija brez družbene vsebine je bila značilna za Kostariko, Venezuelo in Kolumbijo. Med novimi demokracijami v 80. letih prejšnjega stoletja je bila sprva 1980. leta v Peruju, postopoma pa so ji sledili še v Argentini, Braziliji, Boliviji, Urugvaju, Gvatemali, deloma tudi v El Salvadorju in Nikaragvi. (Ferfila 2008, 44)

Svobščine, ki jih imajo danes ljudje v Latinski Ameriki, pa seveda niso zagotovljene tudi v prihodnje. Obvarovanje ter razširitev demokracije nista spontani dejanji; gre namreč za prostovoljne sestave, formulirane v projektih, modelirane z borbami ter s podeljeno oblastjo, ki izhaja iz ljudske podpore. Potrebne so politične stranke, ki pripravljajo temeljne opcije, država z močjo, da jih realizira, ter družba, ki je zmožna sodelovati pri gradnji novega, prek želja le posameznih sektorjev.

V sami Latinski Ameriki se dandanes zdi, da se države oddaljujejo od možnosti za vojaške udare, vendar se kažejo druge nevarnosti. Po navedbah teoretikov »se zdi, da demokracija v Latinski Ameriki izgublja svojo vitalnost«. V praksi to pomeni, da jo ljudje sicer še vedno upoštevajo, vendar menijo, da ta ni sposobna izboljšati razmer življenja – politične stranke pa so na najnižji stopnji zaupanja ljudi.

Kako hude so te nove slabosti? Če bi demokracija izgubila pomen za Latinoameričane in če bi se razlikovala od potreb ljudi, ali bi se sploh lahko upirala novim nevarnostim, nasprotnikom, frustracijam? Vse to so razlogi, da teoretiki v Latinski Ameriki posebej poudarjajo potrebo po stalnem nadzoru temeljnih pravic Latinoameričanov ter potrebo po konkretizaciji pričakovanj, ki jih imajo prebivalci do svojih voljenih predstavnikov.

Ugotavljajo tudi, da bodo v prihodnosti politične debate morale biti posodobljene, ker so v zadnjem obdobju izgubile vitalnost in vsebino. Le tako ter z odpiranjem novih in aktualnih tem bo mogoče preiti od volilne demokracije k demokraciji državljanov. In le

tako bo mogoče latinskoameriško demokracijo spremeniti v demokratičen sistem, ki se dokazuje, regenerira ter razširja.

Značilnost razvoja demokracije v Latinski Ameriki je zelo specifična za države iz te svetovne regije, dodatno pa posebnosti pogojujejo še elementi t. i. latinskoameriškega trikotnika: demokracija, neenakost in revščina. Nikjer drugje po svetu niso razmere glede teh treh elementov tako zelo posebne kakor prav v regiji Latinske Amerike.

Tudi prevzemi oblasti vojaških hunt so bili v razvoju demokracije v Latinski Ameriki zelo pogosti, pa tudi specifični. Posebnost je bila prav v tem, da so vodje vojaških hunt vedno zatrjevali, da prevzemajo oblast le zato, da se prepreči neobvladljivo stanje kaosa v družbi ter da se vzpostavijo razmere za ponovno uvedbo demokracije.

Korupcija v državah Latinske Amerike je po anketah javnega mnenja v večini držav tisti dejavnik, ki najbolj negativno vpliva tako na ekonomsko in socialno stanje v državah kakor tudi na demokracijo samo.

Po podrobni obravnavi problematike demokracije v Latinski Ameriki, tako glede razvoja kakor tudi današnjega stanja, lahko tudi zavzamemo stališče do hipotez, postavljenih na začetku.

Hipoteza 1 – Demokracija v Latinski Ameriki se je v preteklosti razvijala drugače kakor v drugih regijah sveta. (Oblike političnih režimov v LA so videti podobne zgodovinskim demokracijam, vendar je družba, ki je organizirana v tem političnem režimu, popolnoma drugačna, od koder izvira dejstvo, da so potrebe in riziki tudi posebnost.)

Brez dvoma lahko trdimo, da so pravila in institucije vladajočih režimov podobne tistim v državah z dolgoletno demokratično tradicijo, vendar pa so same družbe v svojih temeljih zelo različne. Tu gre poudariti predvsem velikansko neenakost in stopnjo revščine. To sta sicer težavi, s katerima se ukvarjajo domala vse družbe sveta, vendar nikjer v takem obsegu, saj so družbe Latinske Amerike najbolj neenake na svetu.

Glede na povsem specifične srazmere v državah Latinske Amerike lahko ugotovimo, da se je tudi demokracija v teh državah razvijala specifično ter da nikjer na svetu ne opazamo primerov, ko se je demokracija tolikokrat »rodila in spet umrla«, kakor prav tukaj. Vrste vojaških udarov, diktatur pa spet volitve in demokratično izvoljeni predsedniki – vse to se je vrstilo neprekinjeno drugo za drugim ob dodatnih dejavnih

(v preteklosti) revščine in neenakosti. Ob tem pa je zanimivo, da je bilo neposrednih vojaških spopadov med posameznimi državami Latinske Amerike razmeroma malo, v celotnem 20. stoletju je bilo teh spopadov le pet.

Hipoteza se je potrdila.

Hipoteza 2 – V zdajšnjem obdobju lahko za vse države Latinske Amerike rečemo, da živijo v demokraciji.

Kot smo ugotovili že pri predhodni hipotezi, so pravila in institucije vladajočih režimov zelo podobne tistim »klasičnim« demokracijskim državam z dolgo tradicijo. Gre predvsem za razširjenost t. i. volilne demokracije, ki je nekakšen osnovni predpogoj za demokratičnost neke družbe. Države v Latinski Ameriki so daleč od stabilne demokracije, saj imajo ogromno težav pri večini dejavnikov, ki zaznamujejo t. i. polne demokracije, in so zato posledično še vedno krhke in rizične. Kljub temu pa lahko trdimo, da prav vse izpolnjujejo tista minimalna merila demokratičnosti.

Pri časovnem zaporedju nastajanja in nastanka demokracij v Latinski Ameriki lahko ugotovimo, da so nekatere države prišle do zdajšnje faze razvoja demokracije prej, nekatere pa pozneje. Teoretiki v Latinski Ameriki poudarjajo, da je bilo še pred tridesetimi leti le nekaj demokratičnih držav (Kolumbija, Kostarika, Venezuela), danes pa vse izpolnjujejo formalna merila, ki opredeljujejo demokratične državne režime.

Hipoteza se je potrdila.

Hipoteza 3 – Posebej izbrane največje države Latinske Amerike (Argentina, Brazilija, Mehika) so imele podobno časovno pot od nedemokratičnih režimov do zdajšnjega obdobja demokracije.

Hipoteza je predvidevala večjo stopnjo podobnosti tako dejanskega stanja v navedenih državah v 19. in 20. stoletju kakor tudi razvoja gospodarstva, politične kulture in podobno.

Ob podobni obravnavi razmer v posamezni od teh držav pa je prišlo do drugačne slike – vsaka od teh držav je imela drugačno stanje na začetku 20. stoletja, vsaka se je ekonomsko razvijala drugače in v drugačnih časovnih obdobjih (tipična primera sta Brazilija in njen izvoz kave in kavčuka pred drugo svetovno vojno ter Argentina na začetku 20. stoletja s svojo razvito trgovino). Tudi samo prebivalstvo posamezne države je bilo različno, tako od avtohtonih prebivalcev iz časov pred kolonizacijo kakor tudi od kod in kdo so se preseljevali zlasti v 19. stoletju. Vse navedeno je vplivalo na različnost tako časovnih obdobji, ki so bila potrebna za doseg demokracije, kakor tudi glede vseh drugih komponent, tako da moramo res vsako državo obravnavati posebej, kadar govorimo o razvoju demokracije.

Lahko torej zaključimo, da ima vsaka država v Latinski Ameriki svojo lastno zgodovinsko izkušnjo, svojo lastno pot demokracije.

Hipoteza se ni potrdila.

Pri obravnavi demokracije v Latinski Ameriki lahko torej vidimo, da na razvoj in nastanek demokracije v vsaki posamezni državi regije vplivata zlasti revščina in neenakost, torej zadeve, ki se jih lahko odpravi s povečano gospodarsko rastjo. Gotovo bo na gospodarstva v Latinski Ameriki (in zlasti v Braziliji) pozitivno vplivalo odkritje velikih rezerv nafte v morju približno 100 km severno od Ria de Janeiro, saj nekateri analitiki napovedujejo, da se bo Brazilija prav zaradi teh črpališč v prihodnje uvrstila med največje svetovne proizvajalce nafte in zemeljskega plina.

8 LITERATURA

Abernethy, David B. 2000. *The dynamics of global dominance: European overseas empires 1415-1980*. London: Yale University Press.

Aldea, David. 2002. Don Blood and Mud at Goose Green. *Military History* 19 (1): 42-49.

Adrianzen, Alberto. 1993. *Democracia, etnicidad y violencia política en los países andinos*. Lima: Instituto de Estudios Peruanos.

BBC. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1196005.stm> (27. september 2009).

Bello, Álvaro in Marta Rangel. 2002. La equidad y la exclusión de los pueblos indígenas y afrodescendientes en América Latina y el Caribe. *Revista de la CEPAL* 76: 39-54.

Birch, Anthony Harold. 2007. *The concepts and theories of modern democracy*. London: Routledge.

Brown, Mark Malloch. 2002. *Deepening Democracy in the Developing World: An Agenda for Action in the New Millennium*. Washington DC: Center for Global Development.

Camargo, Pedro Pablo. 1996. *Derechos humanos y democracia en América Latina*. Bogotá: Grupo Editorial Leyer.

Carlan, John. 2002. How viveza brought down a nation: Argentina's plight should be a warning to us all. *New statesman*. Dostopno prek: www.findarticles.com (12. november 2009).

CEPAL (Ekonomiska Komisija za Latinsko Ameriko). 1997. *Estudio económico de América Latina y el Caribe, 1996-1997*. Santiago de Chile: OZN.

--- 2003. *Anuario estadístico de América Latina y el Caribe 2002*. Santiago de Chile: OZN.

- Dahl, Robert A. 1997. *Uvod v teorijo demokracije*. Krtina: Ljubljana.
- Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
- E.B. Burns. 1980. *A history of Brasil*. New York. Columbia University Press.
- Enciklopedija Encarta*. Dostopno prek: <http://encarta.msn.com> (11. oktober 2009).
- F. de Azevedo. 1971. *Brazilian Culture*, New York: The Macmillan Company.
- Ferfila, Bogimil. 2001. *Države in svet*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 2008. *Demokratske in nedemokratske države sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Foss, Clive. 2000. Propaganda and the Perons. *History Today* 50 (3): 8-14.
- Fox, J. 1994. The Difficult Transition from Clientalism to Democracy. *World Politics* 46 (2): 154–184.
- Freyre, Gilberto in Rod W. Horton. 1970. *Order and Progress. Brazil from Monarchy to Republic*. New York: Alfred A. Knopf.
- Halperin Donghi, Tulio. 1994. *La larga agonía de la Argentina peronista*. Buenos Aires: Espasa-Ariel.
- Hartlyn, Jonathan in Arturo Valenzuela. 1994. *Democracy in Latin America since 1930*. New York: Cambridge University Press.
- Hudson, Rex. A. 1994. *Chile: A country study*. Washington: Library of Congress.
- Jelin, Elizabeth in Eric Hershberg. 1996. *Construir la democracia: derechos humanos, ciudadanía y sociedad en América Latina*. Caracas: Nueva Sociedad.
- Južnič, Stane. 1980. *Kolonializem in dekolonizacija*. Maribor: Obzorja.
- Mehiška revolucija*. Dostopno prek: <http://historiaglobal.com.ar/revoluciondemayo.php> (22. oktober 2009).
- O'Donnell, Guillermo. 2007. El estado de la democracia en América Latina. *Nueva Sociedad* 210 (6-7): 42-66.

Osamosvojitev Mehike. Dostopno prek: <http://www.sanmiguelguide.com/historia-independencia.htm> (27. oktober 2009).

OZN (Organizacija Združenih Narodov). 2003. Implementation of the United Nations Millenium Declaration. Poročilo generalnega sekretarja A/58/323.

P.McDonough. 1981. *Power and Ideology in Brazil*. Princeton: Princeton University Press.

PNUD (Program OZN za razvoj). 2002. *Informe sobre desarrollo humano 2002. Profundizar la democracia en un mundo fragmentado*. Madrid: Ediciones Mundi-Prensa.

Rial, Juan. 2000. *Instituciones de democracia directa en América Latina*. Dostopno prek: <http://www.ndipartidos.org/pdf/gobernando/democraciadirecta.pdf> (11. oktober 2009).

Sartori, Giovanni. 1991. Democracia. *Revista de Ciencia Politica. Vol.XIII*. Instituto de Ciencia Politica: Pontificia Universidad Catolica de Chile.

Sen, Amartya. 2003. *La libertad individual como compromiso social*. La Paz: Ildis.

Shue, H. 1996. *Basic rights. Subsistence, Affluence and U.S. foreign policy*. Princeton: Princeton University Press.

Skidmore, Thomas E. in Peter H. Smith. 2000. Peter H. *Modern Latin America*. Oxford: OUP.

Spletna enciklopedija Wikipedia. Dostopno prek <http://www.wikipedia.org> (15. oktober 2009).

Sweeney, Ernest. 2002. Argentina: The Current Crisis in Perspective - The Day of Reckoning, Long Postponed, Inevitably Arrived. *America*. Dostopno prek: <http://www.findarticles.com> (24. oktober 2009).

Torres Rivas, E. 1981. *La nación: problemas teóricos e históricos* v Lechner, Norberto in ostali, Estado y política en America Latina. México DF: Siglo XXI.